

Normativa bàsica de la llengua

– Fonètica i ortografia

Fonètica i ortografia

1. Les vocals

Les vocals són sons que es produeixen sense que la sortida de l'aire trobi cap obstrucció. En català, totes les vocals són sonores; és a dir, s'articulen amb la vibració de les cordes vocals.

Les vocals se solen classificar a partir del grau d'obertura de la boca i la posició de la llengua dins la cavitat bucal.

Grau d'obertura de la boca	Posició de la llengua dins la boca (punt d'articulació)		
	Anterior	Central	Posterior
tancades	[i] <i>fira</i>		[u] <i>fum</i>
mitjanes tancades	[e] <i>fera</i>		[o] <i>gos</i>
mitjana		[ə] <i>estona</i>	
mitjanes obertes	[ɛ] <i>terra</i>		[ɔ] <i>fort</i>
oberta		[a] <i>mai</i>	

➔ La vocal [ə] s'anomena, per tradició, *vocal neutra*, ja que no és ni tancada ni oberta, ni anterior ni posterior, i s'articula amb un so intermediari entre la **a** i la **e**. És semblant a la vocal mitjana del francès *livres* 'llibres', de l'anglès *longer* 'més llarg' o de l'alemany *Leben* 'vida'.

1. Classifica les paraules destacades en dos grups, segons que la vocal tònica correspongui al so de [ɛ] oberta o al de [e] tancada:

- a) No *bec* cervesa.
- b) *Bec* de cigonya.
- c) No ho ha *comprès*.
- d) I si me'n *comprés* una?
- e) *Celles* espesses.
- f) *Guerra* cruenta.
- g) S'ha fos el *gel*.
- h) Semàfor *verd*.

2. Classifica les paraules destacades en dos grups segons que la vocal tònica correspongui al so de [ɔ] oberta o al de [o] tancada:

- a) Té molta *sort*.
- b) No hi sent: és *sord*.
- c) S'ha fet un *bony*.
- d) La roda està *torta*.
- e) Un *terròs* de sucre.
- f) Tela de color *terrós*.
- g) Les *llavors* germinen.
- h) I *llavors* el veié.

El vocalisme tònic i el vocalisme àton

La major part de parlants catalans tenen un sistema de **set vocals** diferenciades en síl·laba tònica, mentre que, en síl·laba àtona, les vocals es redueixen en totes les varietats geogràfiques. Per exemple, en els *parlars orientals* del català, generalment tota **a** i tota **e** sonen *neutres* quan ocupen una posició àtona, com també tota **o** tònica sona *u feble* en síl·laba àtona.

Sistema vocàlic del català oriental	
Vocalisme tònic	Vocalisme àton
[i] [u] [e] [o] [ɛ] [ɔ] [a]	[i] [u] [ə]

Exemples					
En síl·laba tònica			En síl·laba àtona		
<i>camí</i>	sona	[i]	<i>caminar</i>	sona	[i]
<i>vent</i>	sona	[e]	<i>ventijol</i>	sona	[ə]
<i>verd</i>	sona	[ɛ]	<i>verdós</i>	sona	[ə]
<i>sal</i>	sona	[a]	<i>saler</i>	sona	[ə]
<i>fosc</i>	sona	[o]	<i>foscor</i>	sona	[u]
<i>prova</i>	sona	[ɔ]	<i>provar</i>	sona	[u]
<i>suc</i>	sona	[u]	<i>suquet</i>	sona	[u]

En balear destaca la pronúncia de la vocal neutra [ə] en posició tònica en mots com *cadena*, *pena*, *ple*, *és*, *pèl*, *vela* o *verd*.

3. Marca la síl·laba tònica (T) i les àtones (A) de les paraules següents i, després, transcriu-ne fonèticament els sons vocàlics a sota, d'acord amb el sistema del català oriental. Per exemple:

T   A   T   A   AT
vent - *ventós* - *ventijol*
[e]   [ə] [o]   [ə][i][ɔ]
a) *plat* - *platet* - *platerets*
b) *fulla* - *fulleta* - *fullaraca*
c) *serra* - *serrar* - *serradora*
d) *roca* - *rocam* - *rocallós*
e) *dorm* - *dormir* - *dormilega*
f) *córrer* - *correràs* - *corredissa*

4. Classifica els monosíl·labs de les frases següents en tònics i àtons i fes la transcripció fonètica dels sons vocàlics. Recorda que la gran majoria de monosíl·labs són tònics i que els àtons són aquells que necessiten una altra paraula contigua que els faci de suport.

- Ha arribat a casa seva.
- Ahir al matí em va passar per alt.
- És cert: es veia tot des del pis de dalt.
- Què vols? Desitges que vingui?
- Pescava amb un ham molt especial.
- Pel passadís hi ha pèl de la gossa.

5. Pronuncia els parells de mots següents. T'adonaràs que s'assemblen molt (són parònims) o es confonen en pronunciar-los (són homòfons en català oriental). Aplica'ls en diverses frases, de manera que quedi ben clar el significat de cada mot.

- efecte* / *afecte*
- compra'n* / *compren*
- jutge* / *jutja*
- accepció* / *excepció*
- accés* - *accedir* / *excés* - *excedir*
- lliurament* / *lliurement*
- al·ludir* / *eludir*
- manar* / *menar*

L'ortografia de la vocal neutra i de la u feble

Com hem vist, el vocalisme àton de la major part dels parlars orientals presenta només tres sons, i aquest fet comporta dificultats ortogràfiques, ja que es poden representar per cinc lletres o grafies.

Observa el quadre següent:

Vocalisme àton		
So	Grafia	Exemples
[ə]	a	<i>natura</i>
	e	<i>meravellós</i>
[i]	i (i)*	<i>incendi, actui</i>
[u]	o	<i>composició</i>
	u	<i>cultura</i>

*En aquest cas, la dièresi indica que la i àtona no forma diftong amb la vocal que la precedeix.

Així doncs, per escriure correctament les grafies de la *vocal neutra* [ə] i la *u feble* [u], cal seguir les normes ortogràfiques que tens a continuació:

Ortografia de la vocal [ə] en les terminacions de les paraules

1. A/E en les terminacions dels noms i els adjectius

- En el **singular**, si són **masculins**, acaben normalment en **e**; si són **femenins**, acaben normalment en **a**:
home pobre - *dona pobre*   *tracte correcte* - *resposta incorrecta*   *el nostre metge* - *la vostra cosina*   *un altre dubte* - *una altra vegada*

Excepcions

S'escriu **a** la vocal final d'algunes **paraules masculines**:

- Els noms masculins acabats en **-ma** (*clima, fantasma, trauma...*); **-arca** (*monarca, patriarca, jerarca...*); **-ista** (*artista, ciclista, dentista...*); **-cida** (*homicida, insecticida, suïcida*); **-ta** (*atleta, planeta, poeta...*).
- Altres noms masculins** (*espia, ioga, mapa, paraigua...*) i **alguns adjectius** d'una **sola terminació** (*agrícola, indígena, nòmada, egoista, entusiasta...*).

S'escriu **e** la vocal final d'algunes **paraules femenines**:

- Noms corrents** (*base, classe, espècie, febre, frase, imatge...*); **nom cultes** o tècnics (*barbàrie, calvície, cúspide, el·lipse, hipèrbole...*) i la **majoria d'adjectius d'una sola terminació** (*jove, rude, salvatge, xerraire, amable, enorme, solemne, alegre, lliure, terrestre...*).

- En el **plural**, els noms i adjectius acaben sempre en **es**:

uns homes cultes - *unes dones cultes*   *els comptes exactes* - *les sumes exactes*

Observació

El fet de canviar la **a** per la **e** comporta modificacions ortogràfiques en l'arrel d'alguns noms i adjectius:

època - *èpoques*   *adreça* - *adreces*   *piragua* - *piragües*
amiga - *amigues*   *roja* - *roges*   *Pasqua* - *Pasqües*

Ortografia de la vocal [ə] en les terminacions de les paraules

2. A/E en les terminacions verbals

- Si el verb acaba en **vocal neutra**, s'escriu sempre **a**: *canta, cantava, cantaria; perdia, perdria; dormia, dormiria...*
- Si el verb acaba en **consonant** o **diftong**, s'escriu sempre **e**: *cantes, canteu, canten, cantaves, cantàvem, cantàveu, cantaven; córrer, recórrer, discórrer, conèixer, créixer, empènyer, estrènyer...*

Excepcions

S'exceptuen de la norma anterior:

- Els infinitius acabats en **-re**: *perdre, admetre, vendre, creure, ploure, riure...*
- Les formes *corre, obre, vine* i els seus compostos: *discorre, recorre, reobre, entreobre, reomple...*

Observació

El fet de canviar la **a** per la **e** comporta modificacions ortogràfiques en l'arrel d'alguns verbs: *toca, toques, toquen...*; *jugo, juguem, jugueu...*; *escurça, escurces, escurcen...*; *netejo, netegeu, netegen...*; *adequa, adeques, adequen...*

3. O/U en les terminacions dels noms i dels adjectius

- En el **singular**, acaben generalment en **o**, però si el *so de la u feble* forma part de l'arrel o es tracta d'un diftong, s'escriu **u**:

<i>ferro</i>	<i>piano</i>	<i>ambigu</i> (ambigua)	<i>ritu</i> (ritual)	<i>trofeu</i>
<i>flonjo</i>	<i>minso</i>	<i>continu</i> (contínua)	<i>individu</i> (individual)	<i>correu</i>

- En el **plural**, s'escriu **os** si en el singular acaben en consonant:

<i>tros</i> - <i>trossos</i>	<i>terç</i> - <i>terços</i>	<i>text</i> - <i>textos</i>	<i>desig</i> - <i>desitjos</i>
<i>peix</i> - <i>peixos</i>	<i>just</i> - <i>justos</i>	<i>reflex</i> - <i>reflexos</i>	<i>boig</i> - <i>bojos</i>

Observacions

- Alguns plurals també es poden formar afegint **s**: *discs, disigs, texts...*
- Alguns mots acaben sempre en **us**: *focus, globus, porus, tipus, sinus, virus...*

• O/U en les terminacions verbals

La primera persona del present d'indicatiu sol acabar en **o**: *canto, perdo, dormo, serveixo*; però és diferent en altres parlars, com en valencià (*jo cante, perd, dorm, serveix*) i balear (*jo cant, perd, dorm, serveix*).

6. Completa les paraules següents segons la norma general.

el quadr... abstract...	la quadr... negr...
el nostr... cotx...	la nostr... biciclet...
la pintur... abstract...	l'espall... esquerr...
la cap... negr...	el colz... esquerr...
un altr... cov...	la conduct... dign...
una altr... cov...	una cur... benign...
un act... correct...	el conduct... rect...
l'escriptur... correct...	un air... benign...

7. Completa les paraules següents d'acord amb les excepcions de la norma.

un traum... terribl...	una mar... jov...
un profet... lliur...	una catàstrof... terribl...
un monarc... jov...	un artist... lliur...
un tem... cèlebr...	una superfície... enorm...
un fantasm... invisibl...	una fras... cèlebr...
un comet... enorm...	una torr... invisibl...

una fas... nòmad...	un atlet... entusiast...
un homicid... indígen...	un goril·l... nòmad...
un patriot... entusiast...	una class... indígen...

8. Passa al plural aquestes paraules tenint en compte l'observació corresponent.

una perruca groga	una taronja dolça
una peça obliqua	una plaça antiga
una raça autèntica	una esponja xopa
una figa seca	una llengua indígena

9. D'acord amb les normes i les excepcions que acabem de veure, torna a escriure cada frase següent passant-la al singular, si és plural, o al plural si és singular.

Per exemple:

jo no perdia temps → *nosaltres no perdiem temps*;
s'apugen els preus dels bitllets → *s'apuja el preu del bitllet*.

- a) Pensàveu unes altres coses?
- b) Té una idea vaga del fet.
- c) Desitja un sou digne.
- d) Avui comencen els altres actes.
- e) Omplen les cantimplores.
- f) Obriu les finestres!
- g) Busques un paraigua de butxaca?
- h) Havia de pagar una fiança.
- i) Eren unes persones pobres.
- j) Amaga una prova al jutge?
- k) Veniu de pressa!
- l) Recorren el país.
- m) Feia un reflex continu.
- n) Adequa el text difícil.
- o) Ataquen unes tribus rudes.

10. Completa les frases següents, d'acord amb les normes del so de la *u feble*:

- a) Toc... el pian... per esbarj...
- b) Li han enviat el trofe... per corre...
- c) La casa disposa d'un porx... a l'entrada.
- d) Celebren la festa segons el rit... ortodox.
- e) És un individ... que és molt assid... en el treball.
- f) Mir... el sald... de la llibreta.

11. D'acord amb la norma i les observacions, escriu el plural (**-s**, **-os**, **ø**) dels mots següents:

<i>musclo</i>	<i>raig</i>	<i>complex</i>	<i>casc</i>
<i>focus</i>	<i>despatx</i>	<i>virus</i>	<i>gust</i>
<i>superflu</i>	<i>filferro</i>	<i>mig</i>	<i>cas</i>
<i>residu</i>	<i>pedaç</i>	<i>ambigu</i>	<i>tros</i>

Ortografia de la vocal [ə] i de la [u] feble en l'arrel de les paraules

1. En els mots de la mateixa família

En l'arrel d'una paraula, s'escriu la **mateixa vocal** que apareix en **posició tònica** en una altra paraula de la mateixa família:

p(a/e)ssar → *pas* = *passar*   *p(a/e)sar* → *pes* = *pesar*   *f(o/u)llet* → *foll* = *follet*   *f(o/u)llet* → *full* = *fullet*

Els pseudoderivats

Els pseudoderivats són mots cultes que semblen derivats de mots catalans, però no ho són, ja que en realitat han estat presos directament del llatí. Per això no s'escriuen com els altres mots de la mateixa família. Per exemple:

Mot primitiu	Derivats populars	Pseudoderivats
córrer dolç títol	concórrer, ocórrer endolcir, dolçor titolet, subtítol	concurrència, ocurrencia dulcificar, edulcorar subtitular, titulació, titular

2. Formes flexionades d'un mot

Dins les formes flexionades d'una paraula, escrivim normalment la mateixa vocal. Així doncs, caldrà buscar la forma de la paraula en què la vocal sigui tònica:

p(a/e)guem → jo *pago* = *paguem*; *p(a/e)guem* → jo *pego* = *peguem*; *pl(o/u)rar* → jo *ploro* = *plorar*; *m(o/u)ntar* → jo *munto* = *muntar*

Casos especials

Els verbs *jeure*, *treure*, *néixer* i derivats (*ajeure*, *retreure*, *renéixer*...) alternen la *a* i la *e* en l'arrel: quan l'arrel és tònica s'escriu amb *-e-*, amb la vocal que es pronuncia (*jeuen*, *tregui*, *neix*...); quan és àtona s'escriu amb *-a-* (*jaieu*, *trauré*, *naixent*...). Aquesta alternança no es dona si es conserva la forma antiga de l'arrel amb *-a-*: *jaure* (*jauen*, *jaieu*), *traure* (*tragui*, *trauré*) i *nàixer* (*naix*, *naixent*).

Els verbs *collir*, *cosir*, *escopir*, *sortir*, *tossir* i derivats (*recollir*, *descosir*, *sobresortir*...) alternen la *o* i la *u* en l'arrel: quan l'arrel és tònica s'escriu amb *-u-*, amb la vocal que es pronuncia (*cullo*, *cus*, *escupen*, *surtin*, *tusses*...); quan l'arrel és àtona s'escriu amb *-o-* (*colliré*, *cosim*, *escopint*, *sortit*, *tossiria*...).

3. Altres mots que presenten dubtes ortogràfics

Els casos en què una vocal àtona d'una paraula no es pot relacionar mai amb la vocal corresponent en posició tònica (*salvatge*, *culle-ra*), es poden comparar amb la grafia dels mots corresponents d'altres llengües neolatinas (castellà, francès, etc.), perquè en la majoria hi coincideix (cast. *salvaje*, *cuchara*; fr. *sauvage*, *cuillère*). Tanmateix hi ha uns quants mots en què s'observen divergències, com és el cas d'aquests mots respecte del castellà:

<i>assassí</i> (<i>assassinat</i>)	<i>assemblea</i> (<i>assembleari</i>)	<i>avorrir</i> (<i>avorriment</i>)	<i>subornar</i> (<i>suborn</i>)
<i>avaluar</i> (<i>avaluació</i>)	<i>enyorar</i> (<i>enyorança</i>)	<i>cobrir</i> (<i>cobertura</i>)	<i>sufocar</i> (<i>sufocació</i>)
<i>avaria</i> (<i>avariat</i>)	<i>malenconia</i> (<i>malenconiós</i>)	<i>complir</i> (<i>compliment</i>)	<i>superbia</i> (<i>superbiós</i>)
<i>avantatge</i> (<i>avantatjós</i>)	<i>meravella</i> (<i>meravellós</i>)	<i>sorgir</i> (<i>sorgiment</i>)	<i>suportar</i> (<i>suport</i>)
<i>davall</i> (<i>davallar</i>)	<i>resplendir</i> (<i>resplendor</i>)	<i>sospirar</i> (<i>sospir</i>)	<i>turment</i> (<i>turmentar</i>)

12. Completa amb **a/e** les paraules següents i, al costat, escriu-hi un altre mot de la mateixa família (més curt) que tingui tònica la vocal que hi falta. Per exemple: *manual* → *mà*.

<i>p...ixater</i>	<i>fr...nada</i>	<i>b...sar</i>
<i>b...stiar</i>	<i>esp...ntar</i>	<i>r...tllar</i>
<i>ll...mpec</i>	<i>emp...ntar</i>	<i>p...sar</i>
<i>f...rrater</i>	<i>b...nyador</i>	<i>p...ssar</i>

13. Completa amb **o/u** les paraules següents i procedeix com en l'activitat anterior. Per exemple: *muntanya* → *munt*.

<i>d...tzena</i>	<i>cal...rós</i>	<i>enll...menat</i>
<i>rig...rós</i>	<i>...nglot</i>	<i>d...rmilega</i>
<i>d...resa</i>	<i>p...nxegut</i>	<i>p...ntejat</i>
<i>m...cador</i>	<i>f...rner</i>	<i>pl...mall</i>

14. D'acord amb les normes i els casos especials, copia les frases següents i completa-les amb **a** o bé amb **e**:

- L'avioneta ha at...rrat en un t...rreny enf...ngat.
- Vés a cal f...rrer que canviï les f...rradures a l'euga.
- El gos d'atura m...nava el b...stiar cap a la portella del d...vant.
- V...ntava les brases amb un v...ntall per revifar el foc.
- S'han aj...gut sota l'...rbreda amb un s...ntiment de m...l...nconia.
- L'...mbaixador féu una m...ravellosa recepció a l'...mbaixada.
- Tr...urà foc pels queixals si s'ass...benta que s'ha av...riat la màquina.
- Els nuvis estan respl...ndents d'alegria; demà contr...uran matrimoni.
- L'ass...ssinat s...mblava obra d'un mateix ass...ssí.
- Com que és una ...valuació av...ntatjosa, li ren...ixeran les il·lusions.

15. Copia les frases següents i completa els mots de les frases següents amb **o/u**. Després, cerca'n el **mot primitiu** i agrupa'ls en columna segons siguin:

Mot primitiu	Derivats populars	Pseudoderivats
<i>cloure</i>	...	...

- Adreça paraules d'agraïment en la cl...enda de l'acte. / L'assemblea votà l'excl...sió d'alguns membres. / Té l'excl...siva de la retransmissió del partit. / És un so consonàntic ocl...siu.

- Volien d...plicar els beneficis. / Van d...blar el personal de l'oficina.
- És una botiga de roba j...venil. / El j...vent d'avui no és com el d'abans.
- L'Au Fènix va ress...rgir de les pròpies cendres. / Els ins...rgents volien enderrocar el govern, però la ins...rgència fracassà.
- La llet materna és ideal per al n...driment dels nadons. / La n...trició dels habitants del país és escassa.
- Tenia setanta p...lsacions per minut. / Duia una p...lsera d'or. / És una p...lsió que li ve de dins.
- Aquest menjar deixa b...cassa. / L'aire no troba obstrucció en la cavitat b...cal.
- Va esp...lsar les catifes al terrat. / El va amenaçar amb l'exp...lsió, però no el va exp...lsar. / La notícia aixecà molta p...lseguera.
- Investiguen la f...sió nuclear. / A la f...neria treballen els metalls pel procediment de fosa.
- La manifestació ha disc...rregut amb ordre i sense incidents. / És un fenomen rec...rrent, que torna de tant en tant.

16. D'acord amb les normes i els casos especials, copia les frases següents i completa-les amb **o** o bé amb **u**:

- Pl...maren l'ocell i del pl...matge en feren pl...malls.
- En aquesta p...blació s'han tr...bat n...mbroses tr...balles arque...lògiques.
- Han c...mplert la promesa de fer el c...briment de la via fèrria.
- Tots conc...rregueren a la ballada. Hi hagué una gran conc...rrència.
- Vol assab...rir el iogurt end...lçit amb ed...lcurants.
- P...dríeu haver triat un tít...l millor per tit...lar aquesta novel·la.
- Juga amb les j...guines del germà petit. Sempre està enj...gassat. És un noi molt j...ganer, però no li agrada fer j...guesques.
- Començà a pl...visquejar. De cop, pl...gué a bots i barrals. Féu un dia molt pl...jós. L'endemà encara queia un pl...gim molt fi.
- Nosaltres c...llirem les prunes de la pr...nera i vosaltres rec...lliïu les de terra.
- S...rtosament, hem s...rtit sans i estalvis: pensàvem que no ens en s...rtiríem, d'aquell t...rment.

2. La síl·laba, el hiat i el diftong

La síl·laba

Els sons articulats s'agrupen en segments majors per formar paraules. Cadascun d'aquests segments constitueix una **síl·laba**, que coincideix amb cada cop de veu que fem quan pronunciem una paraula a poc a poc. Així: *es-co-la*, *i-de-a*, *ai-gua*.

Una síl·laba és constituïda necessàriament per un so de màxima perceptibilitat, que n'és el **nucli**, i per uns altres d'optatius i de menor perceptibilitat que s'apleguen al seu voltant, que fan de **marges**.

En català, el **nucli** de les síl·labes és ocupat obligatòriament per una **vocal** (V) i els **marges** poden ser ocupats per una o més **consonants** (C). Per exemple: V (*he*), CV (*pa*), CVC (*tap*), VCC (*alls*), CCV (*tro*), CVCCC (*serps*), etc.

1. Representa l'estructura sil·làbica d'aquests mots. Observa la presència de **dígrafs** (dues lletres que representen un so consonàntic).

monstre   *ullals*   *gruix*
nyap   *paquiderm*   *ferms*

La separació de síl·labes

A l'hora de **separar ortogràficament les síl·labes** d'una paraula, especialment quan el mot sencer no cap a fi de ratlla, cal seguir aquestes tres normes:

1. S'han de separar els dígrafs i els grups consonàntics següents:

ix	<i>rei-xa</i>	cc	<i>ac-cés</i>	tl	<i>rat-lla</i>
ll	<i>pàl·lid</i>	mm	<i>im-mens</i>	tj	<i>plat-ja</i>
rr	<i>fèr-ro</i>	nn	<i>an-nex</i>	tg	<i>fet-ge</i>
sc	<i>as-cens</i>	tm	<i>rit-me</i>	tx	<i>dut-xa</i>
ss	<i>tas-sa</i>	tl	<i>at-les</i>	tz	<i>at-zar</i>

2. No es poden separar els dígrafs següents: **gu**, **qu** (*se-guir*, *pa-quet*), **ll** (*pa-lla*), **ny** (*pe-nya*) i **ig** (*ba-teig*).
3. Cal destriar els elements lèxics que integren un mot compost: **ben-es-tar**, **nos-al-tres**, **vos-al-tres**, **cel-o-bert**, **in-hu-mà**, **co-o-pe-rar**, **re-es-criu-re**, **su-per-a-bun-dant**, **po-li-es-por-tiu**, **trans-at-làn-tic**, etc.

→ Les normes anteriors s'han de complementar amb les **indicacions tipogràfiques** següents:

- a) No es pot deixar cap lletra sola al final o al començament de ratlla. Així, per exemple, separarem *d'a-quell*, *l'o- dia*, i no pas «d'- aquell», «l'- odia»; separarem *ae- ri*, *mig- dia*, i no pas «a- eri», «migdi- a».
- b) No es poden separar mai les vocals que formen part d'un diftong. Així doncs, separarem *disbau- xa* i no pas «disba- uxa».

2. Divideix les síl·labes de cada mot:

<i>desaparèixer</i>	<i>revetlla</i>	<i>sol·licitud</i>
<i>carruatge</i>	<i>beuratge</i>	<i>inhòspit</i>
<i>assídua</i>	<i>despatxar</i>	<i>reembossament</i>
<i>estrènyer</i>	<i>mitjana</i>	<i>transalpí</i>
<i>bacallaneria</i>	<i>anul·lar</i>	<i>aiguabarreig</i>
<i>benaurat</i>	<i>escenari</i>	<i>malagraït</i>
<i>brúixola</i>	<i>cinquena</i>	<i>superabundant</i>
<i>innocentment</i>	<i>coincidir</i>	<i>inaccessible</i>
<i>metzina</i>	<i>cellajunt</i>	<i>emmotllatge</i>

3. Copia el text següent deixant les mateixes ratlles però corregint els errors de separació de paraules a fi de ratlla.

*El famós detectiu estava a-
ssegut d'esquena a mi. Teni-
a un bastó de fusta massi-
ssa. La virolla era de fe-
rro. Amb una lupa va ex-
aminar el bastó. Estava a-
rrepapat al sofà, expe-
l·lint rodonetes de fum
que s'enlairaven oscil·
lant cap al sostre. Jo l'ob-
servava amb curiositat.
L'experiència li havia ensen-
yat que un despistat es de-
ixava el bastó en com-
ptes de la targeta de vis-
ita després d'esperar
-se a casa d'algú durant u-
na hora. Com que la virol-
la del bastó estava molt
desgastada, li costava d'
imaginar-se'l a les mans d'
un metge de ciutat.*

El hiat i el diftong

Quan dues vocals entren en contacte a l'interior d'un mot, s'obtenen resultats diversos, com el hiat o el diftong.

Observa:

Es produeix un **hiat** quan cada una de les dues vocals forma part d'una síl·laba diferent: *cu-a*, *a-e-ri*, *di-a*, *o-ce-à*, *pe-ó*, *pe-iic*, *ra-ïm*.

Es produeix un **diftong** quan el marge d'una síl·laba és ocupat per una **i** o una **u** i, per tant, apareix al costat de la vocal que ocupa la posició de nucli: *ia-ia* [já . jə], *cau-reu* [kəw . rəw].

➔ En el cas del diftong, la **i** i la **u** no es realitzen com a vocals, sinó que esdevenen sons intermedis entre els vocàlics i els consonàntics. Per això, aquestes semivocals s'anomenen **sons aproximants**, ocupen els marges sil·làbics i es representen fonèticament amb els signes [j] i [w], respectivament.

Observa:

quant [gwan]	iot [jot]	mai [maj]	peu [pəw]
↓	↓	↓	↓
gran [gran]	pot [pɔt]	mas [mas]	pèl [pɛl]

Segons la posició sil·làbica que ocupin les semivocals **i** i **u**, distingirem entre diftongs creixents i diftongs decreixents.

Diftongs creixents: i<vocal u<vocal

– La **u** [w] precedida de **g** o **q** i seguida de vocal:

gua [gwa] <i>ja-guar</i>	qua [kwa] <i>qua-tre</i>
güe [gwe] <i>se-güent</i>	qüe [kwe] <i>fre-qüent</i>
güi [gwi] <i>pin-güí</i>	qüi [kwi] <i>a-qüí-fer</i>
guo [gwo] <i>ai-guós</i>	quo [kwo] <i>quo-ta</i>

– La **i** o **hi** a principi de mot i seguida de vocal:

ia [ja] <i>iar-da</i>	io [ju] <i>io-gurt</i>
ie [je] <i>hie-na</i>	iu [ju] <i>iu-ca</i>

– La **i** o la **u** entre vocals:

-ia [jə] <i>no-ia</i>	-ua [wa] <i>po-uar</i>
-ie [jé] <i>ve-ient</i>	-ue [wé] <i>cla-uer</i>

Observació

La llengua normativa no admet la presència de diftongs creixents quan la **i** o la **u** estan situades **entre consonat i vocal**; considera que són nuclis sil·làbics i, per tant, el contacte amb la vocal que segueix es resol en **hiat** (*his-tò-ri-a*, *pèr-du-a*).

Diftongs decreixents: vocal>i vocal>u

– La **i** o la **u** precedida de vocal:

ai [aj] <i>ai-re</i> , [əj] <i>ai-ret</i>
ei [ej] <i>rei</i> , [ej] <i>fei-na</i> , [əj] <i>fei-ner</i>
ii *
oi [oj] <i>boi-na</i> , [ój] <i>coi</i>
ui [uj] <i>cui-na</i>
au [aw] <i>cau</i> , [əw] <i>cau-rà</i>
eu [ew] <i>meu</i> , [ɛw] <i>deu</i> , [əw] <i>teu-lat</i>
iu [iw] <i>viu-re</i>
ou [ow] <i>pou</i> , [ɔw] <i>mou-re</i>
uu [uw] <i>duu</i>

* El diftong **ii** [ij] només es realitza en el dialecte balear (*novii* 'nuvi', *estudii* 'estudio'). En els altres dialectes, no apareix mai a interior de mot, però sí que es produeix per contacte de mots diferents. Per ex.: *sor-tí il·lès*, *a-quí i-gual*.

➔ Ens podem trobar síl·labes en què es dona un **triftong** quan un mateix nucli forma un diftong creixent amb la **i** o la **u** que el precedeix i alhora un de decreixent amb la **i** o la **u** que el segueix. Observa aquests exemples: *guai-tar* [gwəj], *a-de-qüeu* [kwəw], *dè-ieu* [jəw], *po-uai-re* [waj].

Excepte en els grups *qüe*, *qüi* i *güe*, *güi*, utilitzem la dièresi per indicar que no es produeix un diftong. Compara: *rei-na* (diftong), *ve-ï-na* (hiat); *pau* (diftong), *Ra-ül* (hiat).

4. Diques si els grups sil·làbics destacats formen hiat, diftong o triftong:

<i>a-e-rò-drom</i>	<i>cui-na</i>
<i>io-ga</i>	<i>far-mà-ci-a</i>
<i>què-ieu</i>	<i>di-uen</i>
<i>ai-re</i>	<i>pèr-du-a</i>
<i>re-a-li-tat</i>	<i>a-de-qüeu</i>
<i>cre-ueu</i>	<i>lliure</i>

5. Llegeix en veu alta les paraules següents i digues si la **i** dels mots destacats en cursiva fa de nucli o de marge sil·làbic. Després, separa'n les síl·labes amb un guionet.

- una *cruilla* perillosa - una *cuina* de gas
- duies* el mòbil - *conduïes* de pressa
- queien* sempre - *traïen* els amics
- els *proveïa* d'aliments - *veia* el mar
- la *veïna* amable - la *beïna* dels pèsols
- fruita* del temps - *fruïa* del lleure

6. Llegeix en veu alta les frases següents i digues si la **u** dels mots destacats en cursiva fa de nucli o bé de marge sil·làbic. Després, separa'n les síl·labes amb un guionet.

- a) horari *diürn* - arribarà *diumenge*
- b) el *repeu* de la columna - la *peüll*a del porc
- c) mira de *reüll* - és *reu* de traïció

7. Separa les síl·labes de les paraules següents i fes-ne dos grups segons que continguin un **diftong creixent** o un **diftong decreixent**:

quatre, iogurt, boira, guarir, esplai, preuada, lleure, freqüent, suau, hiena, feina, xemeneia, ploure, contingua, riure, iaia, truita, quota, palau, llengües.

8. D'acord amb les normes i les observacions anteriors, separa les síl·labes de les paraules següents i fes-ne dos grups segons que la **i** o la **u** faci de **nucli** sil·làbic o de **marge** sil·làbic:

riera, aigüera, boia, pèrdua, coure, sessió, usuari, guaitar, coiot, consciència, quasi, cua, tèbia, baia, peüc, aire, aïllar, suar, creuen, il·lusió, ioga.

9. La normativa estableix que no hi ha diftong quan les vocals **i** i **u** van entre consonant i vocal. Separa amb un guionet les síl·labes dels mots següents:

- a) Dues línies aèries europees.
- b) La Clàudia estudia Història i en Màrius estudia Ciències.
- c) Darrerament, l'empresa tenia pèrdues contínues.
- d) La ràdio col·labora en la campanya publicitària a favor d'Etiòpia.
- e) Tingues en compte que aquesta estàtua té una vàlua extraordinària.

10. Explica les diferències gràfiques i de distribució sil·làbica entre *cuota* i *quota*, i entre *adequar* i *evacuar*.

3. L'accent gràfic i la dièresi

Com hem vist, el vocalisme tònic del català es compon, de forma general, de **set sons vocàlics**; tanmateix l'alfabet tradicional només disposa de **cinc lletres** per transcriure'ls, si bé sovint s'hi incorporen l'**accent gràfic** i la **dièresi** per marcar la tonicitat, el timbre de la vocal tònica o el caràcter vocàlic de la **i** o la **u** en els mots polisíl·labs, d'acord amb les normes ortogràfiques.

Observa el quadre:

Vocalisme tònic			
Sons	Grafies		Exemples
[a]	a	(à)	<i>pla</i> , <i>replà</i>
[ɛ]	e	(è)	<i>terra</i> , <i>rètol</i>
[e]		(é)	<i>fe</i> sta, <i>també</i>
[i]	i	(í, ï)	<i>fí</i> , <i>país</i> , <i>països</i>
[ɔ]	o	(ò)	<i>so</i> , <i>ressò</i>
[o]		(ó)	<i>jove</i> , <i>cançó</i>
[u]	u	(ú, ü)	<i>cua</i> , <i>bústia</i> , <i>diürn</i>

➤ En català, els monosíl·labs poden ser tòpics o àtons. La gran majoria són tòpics (*pa, pi, pla, tu, sa, so, to, vi*, etc.), i un nombre reduït de monosíl·labs –però d'ús molt freqüent– són àtons. Són els següents:

- Articles: *el, la, els, les, un, uns, en, na*.
- Preposicions febles: *a, amb, de, en, per*.
- Contraccions: *al, als; del, dels; pel, pels*.
- Pronoms febles: *em, et, es, ens, us, el, la, els, les, lo, hi, ho, en*.
- Possessius àtons: *mon, ton, son, ma, ta, sa, mes, tes, ses, mos, tos, sos*.
- Conjuncions: *i, si, que* (també quan *que* és un relatiu o un quantitatiu).

Classes de mots

Tota paraula de més d'una síl·laba en té una que es pronuncia amb més intensitat que les altres: és la **síl·laba tònica**, i les altres que la complementen són les síl·labes àtones: *xofer*, *can-vi-a*, *pe-rí-o-de*.

Per aplicar les normes de l'accentuació i de la dièresi a una determinada paraula, cal saber, primer de tot, quantes síl·labes té i quina és la posició de la síl·laba tònica.

1. Segons el *nombre* de síl·labes, les paraules es classifiquen en **monosíl·labs**, si es componen d'una sola síl·laba, o **polisíl·labs**, si en tenen més d'una.
2. Segons la *posició* de la síl·laba tònica (o forta) dels mots polisíl·labs, aquests es classifiquen en **aguts**, si és l'última síl·laba (*co-pi-ar*); **plans**, si és la penúltima (*co-pi-a*), i **esdrúixols**, si és l'antepenúltima (*cò-pi-a*).

1. Classifica els mots de les frases següents en **monosíl·labs** (tònics i àtons) i **polisíl·labs** (aguts, plans i esdrúixols).

- a) Els ibers es refugiaven en uns poblats que construïren als cims dels turons.
- b) De la medul·la òssia se'n diu *el moll de l'os* i de les pupil·les dels ulls en diem *ninetes*.
- c) Son pare va treballar des que tenia catorze anys amb màquines tèxtils.

L'accentuació

La vocal de la síl·laba tònica duu **accent gràfic** només si es donen unes condicions determinades.

Observa:

Normes de l'accent gràfic

1. Duen accent els mots **aguts** acabats en alguna d'aquestes dotze terminacions: **-a, -e, -i, -o, -u, -as, -es, -is, -os, -us; -en, -in** (posat que la *i* o la *u* no formin part d'un diftong decreixent): *demà, cafè, progrés, jardí, Berlín, arròs, cigrò, abús...* Però: *palau, relleu, captius, dinou...*
2. Els mots **plans** no acabats en cap de les dotze terminacions abans esmentades: *ànec, plàtans, pròleg, recórrer, físic, útil...*
3. **Tots** els mots **esdrúixols**: *pràctica, època, església, història, fórmula, rústica...*

Observacions

- Els **monosíl·labs** no s'accentuen si no es tracta d'aquells mots en què s'usa l'**accent diacrític** per diferenciar-los gràficament d'homògrafs amb els quals es podrien confondre: *és bo / es diu; tinc son / són quinze...* (vegeu la pàgina següent).
- Els adverbis acabats en **-ment** mantenen l'accent de la forma femenina de l'adjectiu: *contínua → continuament; àmplia → àmpliament*.
- Quan cal accentuar, la **a** sempre duu **accent obert** o greu (*à*); la **i** i la **u** sempre duen **accent tancat** o agut (*í, ú*); però la **e** i la **o**, si es pronuncien obertes ([ɛ], [ɔ]), duen **accent obert** (*serè, això*); i si són tancades ([e], [o]), duen **accent tancat** (*seré, sabó*).

2. Desplaça l'accent prosòdic dels mots següents de manera que en resultin uns altres i acompanya'ls d'un context. Per exemple: **pati** de l'escola / **patí** de rodes.
record, consol, angles, avis, secretaria, perdo, conte.

3. Desplaça l'accent prosòdic de les formes verbals de manera que en resultin unes altres i indica'n els temps verbals. Per exemple: **beure** (infinitiu) / **beuré** (futur).
moure, veieu, obris, menjarem, parlareu, cantes, fugi.

4. Converteix els mots **esdrúixols** següents en paraules **planes** i **agudes**, i acompanya-les d'un context. Per exemple: **fàbrica** tèxtil / **fabrica** teixits / **fabricà** xandalls.
ànima, càrrega, contínues, còpia, íntegra, màquina, òpera.

5. Divideix les paraules següents en síl·labes, subratlla'n la tònica i accentua-les quan calgui, d'acord amb les normes de l'accent gràfic.

<i>examen</i>	<i>diari</i>	<i>canço</i>	<i>historia</i>
<i>burges</i>	<i>convencer</i>	<i>examens</i>	<i>diaria</i>
<i>cançons</i>	<i>perdia</i>	<i>burgesia</i>	<i>tanquin</i>
<i>tauro</i>	<i>escas</i>	<i>debil</i>	<i>erroni</i>
<i>trauran</i>	<i>frequència</i>	<i>taurons</i>	<i>escassos</i>
<i>feble</i>	<i>erronia</i>	<i>recorrer</i>	<i>esclau</i>

6. Justifica la presència o l'absència d'accent gràfic en aquestes paraules: *cantareu, cantaria, cantaran, Ramon, corrieu, ambigua, Pasquies, pràcticament, paciència.*

7. Accentua quan calgui les paraules de les frases següents, d'acord amb les normes i les observacions anteriors:

- a) En Marius no compren prou be per que els propietaris compren tants retols si no els faran servir tots.
- b) Tot i que perde el partit, rebe forts aplaudiments d'admiració.
- c) Apren frances i angles en una academia d'idiomes.
- d) Si fossiu mes considerats apagarieu el telefon mobil.
- e) El mossen demanara un prestec per restaurar l'esglesia, que s'ha malmes molt a causa dels ultims aiguats.

L'accent diacrític

S'anomena *diacrític* l'accent que *distingeix* uns mots d'uns altres que s'escriuen igual, però que sovint es pronuncien diferent (els mots afectats no haurien de

dur accent segons les normes). A continuació fem la relació dels mots més usats amb accent diacrític i la correspondència amb els altres que no en duen (entre claudàtors figura el signe fonètic de la vocal tònica, segons el català central).

bé, béns [e] (Adverbi: <i>Molt bé</i> . Propietats: <i>Acumular béns</i> .)	be, bens [ɛ] (Xai: <i>Un ramat de bens</i> .)
bóta, bótes [o] (Recipient: <i>Les bótes de vi</i> .)	bota, botes [ɔ] (Calçat: <i>Les botes d'esquiar</i> .); bota [o] (Del verb <i>botar</i> : <i>La pilota no bota</i> .)
déu, déus [e] (Divinitat: <i>Els déus grecs</i> .)	deu, deus [ɛ] (Nombre: <i>El número deu</i> . Font: <i>Una deu d'aigua termal</i> . Verb <i>deure</i> : <i>Deu ser fora</i> .)
dóna, dónes [o] (Del verb <i>donar</i> : <i>Dóna gust</i> .)	dona [ɔ] (Persona de sexe femení: <i>És una dona</i> .)
és [e] (Del verb <i>ser</i> : <i>És de ferro</i> .)	es [ə] (Pronom: <i>Com es renta?</i>)
féu [e] (Perfet del verb <i>fer</i> : <i>Féu enderrocar el castell</i> .)	feu [e] (Present del verb <i>fer</i> : <i>No feu soroll</i> .); feu [ɛ] (Domini: <i>El feu d'un comte</i> .)
mà [a] (Part del cos: <i>Dóna'm la mà</i> .)	ma [ə] (Possessiu: <i>Vindrà ma mare</i> .)
més [e] (Quantitatiu: <i>Posa-n'hi més</i> .)	mes [e] (Part de l'any: <i>El mes de juliol</i> .); mes [ə] (Possessiu àton: <i>Mes germanes</i> .)
mòlt, molta [ɔ] (Participi del verb <i>oldre</i> : <i>Cereals molts</i> .)	molt, molta [o] (Quantitatiu: <i>Per molts anys!</i>)
món [o] (Univers: <i>L'origen del món</i> .)	mon [u] (Possessiu àton: <i>Vindrà mon pare</i> .)
móra, móres [o] (Fruit: <i>Melmelada de móres</i> .)	mora, mores [ɔ] (Magribina: <i>La seva dona és mora</i> .)
nét, néta [e] (Parentiu: <i>L'avi i els néts</i> .)	net, neta [ɛ] (Adjectiu: <i>El terra és net</i> .)
ós, óssa [o] (Animal: <i>Un ós bru</i> .)	os, ossos [ɔ] (Part de l'esquelet: <i>L'os del braç</i> .)
pèl, pèls [ɛ] (Pilositat: <i>Els pèls del braç</i> .)	pel, pels [ə] (Contracció: <i>Passa pel bosc</i> .)
què [ɛ] (Interrogatiu: <i>Què vols?</i> Relatiu tònic: <i>La clau amb què hem obert...</i>)	que [ə] (Conjunció: <i>Vull que vinguis</i> . Relatiu àton: <i>La clau que m'has donat...</i>)
sé [e] (Del verb <i>saber</i> : <i>No ho sé</i> .)	se [ə] (Pronom: <i>No se sent gens</i> .)
sí (Afirmatiu: <i>Diu que sí</i> .)	si (Conjunció: <i>Vés-te'n si pots</i> .)
sóc [o] (Del verb <i>ser</i> : <i>Sóc de Lleida</i> .)	soc [ɔ] (Part inferior de l'arbre: <i>Arrencar el soc</i> .)
sòl [ɔ] (Terreny: <i>Sòl edificable</i> .)	sol [ɔ] (Astre: <i>Una posta de sol</i> . Adjectiu: <i>Viu sol</i> .)
són [o] (Del verb <i>ser</i> : <i>Són les vuit</i> .)	son [ɔ] (El fet o les ganes de dormir: <i>M'agafa son</i> .)
té [e] (Del verb <i>tenir</i> : <i>Té gana</i> .)	te [ə] (Pronom feble: <i>Fes-te enllà</i> .); te [ɛ] (Infusió: <i>El te i el cafè</i> .)
ús (Del verb <i>usar</i> : <i>Oli per a ús industrial</i> .)	us (Pronom feble: <i>Us en donaré un</i> .)
véns, vénen [e] (Del verb <i>venir</i> : <i>Ells no vénen</i> . <i>I tu, vén</i> o <i>et quedes?</i>)	vens, venen [ɛ] (Del verb <i> vendre </i> : <i>Ells venen embotits</i> . <i>I tu, què vens?</i>)
vés [e] (Del verb <i>anar</i> : <i>Vés-te'n aviat!</i>)	ves [ɛ] (Del verb <i>veure</i> : <i>Ves per on!</i>)
vós [o] (Pronom fort: <i>I vós, què en penseu?</i>)	vos [u] (Pronom feble: <i>Renteu-vos les mans</i> .)
Observació Els compostos o derivats que s'han format a partir dels mots que duen accent diacrític continuen mantenint aquest accent: <i>adéu, bes-néts, desféu, rodamón, subsòl</i> , etc.	

8. Utilitza els parells de mots següents en una frase que doni a entendre el seu significat. Per exemple: **mà / ma**: Dóna la **mà** a **ma** germana.

és / es	ús / us	vés / ves
ós / os	pèl / pel	més / mes
sí / si	què / que	dóna, dónes / dona, dones
té / te	són / son	véns, vénen / vens, venen

9. Copia les frases següents i escriu l'accent diacrític on calgui:

- L'Ajuntament vol apujar els impostos que graven els bens immobles.
- Si vens a la muntanya per veure com els bens pasturen pels prats, emporta't unes botes que siguin molt bones.
- El net i la neta venen a veure els avis. Van ben nets i polits.
- El rei feu donar en feu tota aquesta comarca al comte de Mataplana.
- Que fora millor, celebrar la festa a fora o a dins?
—No se com se celebraria més be.
- Qui es?
—Soc jo, en Raül; ja son les dotze i es veu que dorm com un soc.
- Com vols el cafè, molt o en gra? O potser t'estimes més te?
- T'agrada la melmelada de mores? Si dius que si te'n dona un pot.
- Us haig de dir que feu un bon us de les vostres capacitats.

La dièresi

La dièresi és el signe gràfic dels dos punts que escriuim damunt algunes **i** i algunes **u**.

El signe de la dièresi (¨) s'escriu per indicar:

- Que la **u** dels grups **güe**, **qüe**, **güi**, **qüi** no és muda, ja que és una semivocal que forma un diftong amb la vocal següent: *un-güent*, *qües-ti-ó*, *pin-güí*, *ter-ra-qüi*.
- Que la **i** o la **u** no formen diftong amb la vocal contigua: *ra-ïm*, *a-gra-ï-a*, *ve-ï-nat*, *di-ïrn*, *he-ro-ï-ci-tat*, *a-gra-ï-ment*, *in-tu-ï-ci-ó*.

Observació

L'accent gràfic preval sobre la dièresi; només usarem la dièresi si les normes no permeten escriure l'accent: *ve-ï-na* → *ve-í*; *pos-se-ïu* → *pos-se-í-eu*; *pro-du-ï-a* → *pro-du-í*.

Estalvi de la dièresi

La normativa determina que, excepcionalment, s'han d'escriure sense dièresi els casos següents:

- Les terminacions de l'infinitiu, del gerundi, del futur i del condicional: *a-gra-ïr*, *be-ne-ïnt*, *fru-ï-ré*, *o-be-ï-ri-es* (malgrat *agraït*, *beneïres*, *fruïm*, *obeïssis...*, en què no es tracta pas de les terminacions esmentades).
- Els sufixos **-isme**, **-ista**: *e-go-is-me*, *al-tru-is-ta* (malgrat *proïsme*, mot sense sufix).
- Darrere els prefixos acabats en vocal, com **auto-**, **anti-**, **co-**, **contra-**, **re-**, etc.: *au-to-ïn-du-ir*, *an-ti-ïn-cen-dis*, *co-ïn-ci-dir*, *con-tra-ïn-di-car*, *re-u-ï-ni-ó*. Però: *re-üll*.
- Les terminacions llatines **-us**, **-um**: *Mà-ri-us*, *Pi-us*, *har-mò-ni-um*, *pò-di-um*.

10. Escriu la dièresi només quan calgui:

<i>frequent</i> / <i>esquerra</i>	<i>esguerrar</i> / <i>unguent</i>
<i>pinguí</i> / <i>enguixar</i>	<i>actui</i> / <i>conduir</i>
<i>terraqui</i> / <i>requisit</i>	<i>llengua</i> / <i>llengueta</i>
<i>aillar</i> / <i>aigua</i>	<i>lluïnt</i> / <i>lluït</i> , <i>lluida</i>
<i>coïssor</i> / <i>coïncidir</i>	<i>estudii</i> / <i>antiïnfecció</i>
<i>reüll</i> / <i>reunir</i>	<i>atapeït</i> / <i>atapeirà</i>

11. Escriu accent o dièresi:

<i>pais</i> / <i>paisos</i>	<i>agraïm</i> / <i>agraïem</i>
<i>obeïssin</i> / <i>obeïssim</i>	<i>possei</i> / <i>posseïu</i>
<i>veïna</i> / <i>veï</i>	<i>construïa</i> / <i>construïeu</i>
<i>destruï</i> / <i>destruïssis</i>	<i>produïrem</i> / <i>produïren</i>

12. Copia les paraules següents i escriu la dièresi quan calgui:

- Cruïlla perillosa de carrers.
- Medicament contraindicat.
- Reunir tot el veinat.
- S'ha produït fortuïtament.
- M'amoina tant d'egoïsme.
- Paisos reunificats.
- Suïcidi increïble.
- La continuïtat del circuit.
- Pujar al pòdium.
- Incendi esfereïdor.
- Societat preindustrial.
- Maleït traïdor.
- Aïllament acústic.
- Globus terraquí.
- Expressar-se amb espontaneïtat.
- Agraïment sincer.
- Delinquent reincident.
- Duïa pressa quan conduïa.
- L'altruïsta estima el proïsme.

4. L'apòstrof, la contracció i el guionet

Grups vocàlics en contacte

Quan trobem elements vocàlics que entren en contacte a través de dos mots diferents, en català s'observen bàsicament tres maneres de resoldre aquest contacte:

1. El **hiat**, en què les vocals contigües pertanyen a síl·labes diferents:

demà obren [a.ɔ]   *camí ample* [i.a]
sento òpera [u.ɔ]   *qui és ell?* [i.e]

2. La **sinalefa**, en què un dels elements vocàlics és la semivocal **i** [j] o la semivocal **u** [w], i l'altre element és una vocal amb la qual forma diftong i, per tant, tots dos apareixen en la mateixa síl·laba:

hi.ha peix fresc [ja]   *no ho.entenc* [wə]

demà.hi serà [aj]   *porta.ho* ràpid [əw]

3. L'**elisió**, en què es disminueix el nombre d'elements, atès que s'esborra una de les vocals en contacte:

aquella ermita [ə]   *camí estret* [i]

premi històric [i]   *menú opcional* [u]

→ Una conseqüència directa dels canvis que es produeixen quan dues o més vocals entren en contacte és la nova distribució sil·làbica que té lloc en la seqüència resultant. Aquest fenomen es coneix amb el nom de **redistribució sil·làbica**. Per exemple:

No ho entenc [no.wən.'tɛŋ]

Quina hora és? [ki.no.'res]

Anar i tornar [ə.naj.tur.'na]

Compto amb ells [kom.tum.'beʎs]

Observarem que les solucions amb sinalefa o elisió podran ser freqüents si **almenys un dels elements vocàlics** en contacte forma part d'una **síl·laba àtona**. Cal dir, però, que aquests fenòmens són més habituals en un registre col·loquial i, sobretot, quan la **velocitat d'elocució** és **alta**, en què es tendeix més a l'elisió que no pas a la sinalefa.

1. Llegeix les seqüències següents fixant-te en la redistribució sil·làbica de la transcripció fonètica. En acabat, determina, en cada cas, si el resultat del contacte vocàlic és *un hiat*, *una sinalefa* o *una elisió*.

ORTOGRAFIA

TRANSCRIPCIÓ FONÈTICA

1 <i>racó íntim</i>	[rə.ko.in.tim]
2 <i>sento olor</i>	[.sen.tu.lo]
3 <i>que el veus?</i>	[kəl.βɛws]
4 <i>estadi olímpic</i>	[əs.ta.ðiw.lim.pik]
5 <i>ve amb mi</i>	[bem.mi]
6 <i>fer el bé</i>	[fel.βe]
7 <i>no passi ànsia</i>	[no.pa.si.an.si.ə]
8 <i>adquirir el costum</i>	[ət.ki.ril.kus.tum]
9 <i>el bo i millor</i>	[əl.βɔj.mi.ʎo]

2. Marca les sinalefes que es produeixen en les seqüències següents i després indica quantes síl·labes en resulten.

Per exemple: *no hi.ha temps* = 3 síl·labes

no hi aneu	febrer i març
ho intentaré	hi anirem tu i jo
hi ha un gos	que hi és?
i aquí igual	aneu entrant
no ho veig	cosir un botó
qui ho diu?	ahir us vaig veure

3. Marca les elisions que es produeixen en les seqüències següents i després indica quantes síl·labes en resulten.

Per exemple: *una.illa* = 3 síl·labes

camí estret	jardí antic
mà esquerra	una altra empena
fer el bé	vine amb mi
a mi em sembla bé	matar el cuc
sabó especial	quinze anys
què em dèieu?	córrer amb cada una
metro únic	pati infantil

L'apòstrof

L'apòstrof és el signe gràfic (') que escrivim per representar que la vocal neutra de determinats mots s'elideix en contacte amb la vocal d'un altre mot: *l'olor d'eucaliptus m'agrada*.

Normes de l'apòstrof

Solament marcarem amb el signe de l'apòstrof aquelles elisions produïdes en l'article definit, la preposició **de** i els pronoms febles.

1. L'article definit i l'article personal

L'article definit **el**, **la** i l'article personal **en**, **na** s'apostrofen davant d'un mot començat per *vocal* o *h*: *l'aire*, *l'illa*, *l'hora*, *l'hivern*, *l'ignasi*, *Castellar de n'Hug*. També s'apostrofen davant els numerals començats amb so vocàlic: *l'1 de maig*, *l'11 de setembre*.

Excepció

L'article femení **la** no s'apostrofa quan el mot següent comença per una **i** o una **u** àtones (precedides o no de *h*): *la indústria*, *la unió*, *la humitat*, *la història* (però: *l'ungla*, *l'illa*).

2. La preposició de

La preposició **de** s'apostrofa davant dels mots començats per *vocal* o *h*, excepte quan es contreu davant l'article definit masculí: *collaret d'ambre*, *llibre d'història*, *dibuix d'en Cesc* (però: *la llum del dia*).

3. Els pronoms febles

Els pronoms febles s'apostrofen amb el verb i entre si, tenint en compte que l'apòstrof ha d'anar **al més a la dreta possible**: *me n'aniré*, *me'n vaig*, *me n'hi vaig*.

- Els pronoms febles **em**, **et**, **es**, **el**, **la** i **en** s'apostrofen davant els verbs començats en *vocal* o *h*: *m'esperen*, *t'estimo*, *s'escarrassa*, *l'espiaven*, *l'han condemnada*, *n'agafem tres*.
- Els pronoms febles **em**, **et**, **es**, **ens**, **el**, **els** i **en** s'apostrofen darrere els verbs acabats en *vocal*, però no en diftong: *ajuda'm*, *prepara't*, *agafi's fort*, *acompanya'ns*, *infla'l*, *localitzi'ls*, *compra'n un* (però: *ajudeu-me*, *ompliu-los*).

Excepcions

- El pronom **la** davant d'un verb començat per una **i** o una **u** àtones no s'apostrofa, com l'article femení: *la inflava* (però: *l'infla*), *la usava* (però: *l'usa*), *no la hipnotitzeu*, *no la humilieu*.
- No s'apostrofa mai la combinació de pronoms **se us**: *se us veu el llautó*, *se us ha espatllat*?

4. Casos especials

- L'article no s'apostrofa:
  - davant els **noms de les lletres** (*la a*, *la hac*, *la efa*);
  - davant els mots que comencen per una **i semivocal** que forma part d'un diftong creixent (*el iot*, *el iogurt*);
  - davant certes paraules que podrien portar confusions (*la anormalitat* diferent de *la normalitat*; *la una del migdia* diferent de *l'una i l'altra*).
- Pel que fa a les **sigles**, quan aquestes es llegeixen com un mot, se segueix el criteri aplicat a la resta dels noms: l'ONU, l'IVA, la UNESCO, la UEFA... Quan la sigla comença en consonant, només hi ha apostrofació quan és de gènere masculí i el nom de la consonant es pronuncia amb una vocal inicial: l'FBI, l'SOS...

4. Escribeu apostrofats, només quan calgui, els articles i la preposició *de* que hi ha entre parèntesis a les frases següents:

- a) Em fa mal (*la*) ungla (*de*) un peu.
- b) Estudia a (*la*) universitat austríaca (*de*) Innsbruck.
- c) Se'n tornen a (*la*) Àfrica el mes (*de*) abril.
- d) (*el*) Ignasi i (*la*) Isabel surten junts.
- e) (*la*) ema i (*la*) ena són consonants nasals.
- f) A París hi ha (*el*) edifici de (*el*) organisme de (*la*) UNESCO.
- g) (*el*) IPC ha baixat dues dècimes, però (*el*) IVA s'ha apujat.
- h) (*el*) any vinent jugarà a (*la*) NBA.
- i) Practica (*el*) ioga i (*el*) esport (*de*) aventura.
- j) (*la*) una és (*de*) en Tomàs i (*la*) altra és de (*el*) Isidre.
- k) És (*la*) una; encara és (*de*) hora.
- l) (*la*) humitat de (*el*) aire de (*la*) illa és elevada.

5. Torna a escriure les combinacions següents canviant el passat perifràstic pel passat simple. Per exemple: *en va afegir* → **n'afegíreu**.

em vas ajudar → ...	ajudares	el va utilitzar → ...
et vas incomodar → ...		la va utilitzar → ...
es va engreixar → ...		el van infectar → ...
el vam interrompre → ...		la van infectar → ...
la vam adormir → ...		en va aprendre → ...

6. Torna a escriure les frases següents transformant-les en ordres o exhortacions. Per exemple: *Cal que s'aturi aquí.* → **Aturi's aquí.**

Cal que l'observis bé →	Observa...
Cal que els torni els diners. →	Torni...
Cal que s'agafi fort. →	Agafi...
Cal que ens ajudis. →	Ajuda...
Cal que el porti al metge. →	Porti...
Cal que t'aprimis una mica. →	Aprima...
Cal que m'animis més. →	Anima...

7. Escribeu, d'acord amb les normes, les combinacions de pronoms següents:

- a) (Se) (em) posa malament. / (Se) (em) ha posat malament.
 b) (Se) (en) va adonar. / (Se) (en) hauria adonat.
 c) (Se) (et) va fer llarg. / (Se) (et) ha fet difícil.

- d) (Te) (el) has menjat tot. / Menja (te) (el) tot.
 e) (Me) (els) tornes? / Au, vinga, torna (me) (els)!
 f) (Me) (en) aniré. / (Me) (en) haig d'anar.
 g) No (se) (ens) té en compte. / (Se) (us) ha tingut en compte.
 h) Demà (els) (hi) enviaré. / (La) (hi) enviaré.

La contracció

La contracció és la **fusió de dues vocals contigües** en una de sola. Així, els articles definits **el, els**, quan van darrere les preposicions febles **a, de, per, per a** i la partícula **ca** (escurçament del mot *casa*) es contreuen, excepte si han d'anar apostrofats amb el mot següent.

→ En els parlars balear i salat, també es fan les contraccions corresponents:

- a + es → as (*treballa as port*);
 de + es → des (*torna des poble*);
 per + es → pes (*passa pes camí*).

Mots que es contreuen	Exemples amb contracció	Exemples sense contracció
a + el → al	Treballa al port.	Treballa a l' aeroport.
a + els → als	Es troba als boscos.	
de + el → del	Torna del poble.	Torna de l' estranger.
de + els → dels	Cau dels arbres.	
per + el → pel	Vindran pel juny.	Vindran per l' agost.
per + els → pels	Passa pels carrers.	
per a + el → per al	Això és per al Sergi.	Això és per a l' Ignasi.
per a + els → per als	És un casal per als avis.	
ca + en → can	Dinarem a can Piquer.	Dinarem a ca n' Oriol.
ca + el → cal	Anirem a cal notari.	Anirem a ca l' Ermengol.
ca + els → cals	Soparem a cals sogres.	
Casos especials – L'article personal <i>en</i> no es contreu amb les preposicions <i>a</i> i <i>de</i> : L'estoig és per a en Carles. L'estoig és d'en Carles. – No es fa la contracció quan els articles formen part d'un títol o d'un nom d'una entitat: <i>el</i> protagonista d'El falcó maltès; <i>el</i> director d'Els Comediants, les rebaixes d'El Corte Inglés...		

8. Apostrofa o contreu, d'acord amb les normes, els mots entre parèntesis en les frases següents:

- a) Viu (a) (el) cinquè pis. / Vivia (a) (el) àtic. / Truca (a) (en) Marc. / Dóna-ho (a) (els) nois.
 b) Cauen (de) (el) arbre. / Treu-lo (de) (el) mig. / Això és (de) (en) Ramon. / És un exercici (de) (els) més fàcils. / Et trucaré (des) (de) (el) mòbil. / És un periodista (de) El Punt.
 c) (Per) (el) abril cada gota en val mil, (per) (el) maig cada dia un raig. / Tornarem (per) (els) volts (de) (el) migdia.
 d) És un rellotge (per) (a) (el) Ernest. / Són proves (per) (a) (el) judici. / Són uns jocs (per) (a) (els) nens.

- e) Vés a (ca) (el) ferrer. / El trobaràs a (ca) (en) Pep. / És la masia de (ca) (en) Arús. / Soparem a (ca) (els) oncles.

9. Completa les frases següents amb la combinació d'una preposició (*a, de, per, per a*) i l'article definit (*el, la, els, les*), segons correspongui.

- a) En Raül s'ha fet mal ... ungla ... peu mentre corria ... bosc.
 b) Han escrit una carta ... representant ... veïns i ... administrador de finques.
 c) Us duia això de part ... Irene i ... Agnès.
 d) És un oli que no és apte ... consum; només es comercialitza ... indústria.

El guionet

El guionet o guió curt (-) és el signe gràfic que s'empra per separar els elements de certs compostos.

Ús del guionet en compostos

Escriurem el guionet en els casos següents:

1. Entre el verb i els pronoms febles

Quan els pronoms febles es troben darrere el verb, si no van apostrofats, s'enllacen amb el verb o entre si amb un guionet: *divertir-se, agafant-la, canvieu-los, porta-me-la, pren-l'hi, torna'ls-ho*.

2. Entre els numerals compostos

Quan escrivim les xifres en lletres, cal posar guionet entre les desenes i les unitats (D-U) i entre les unitats de cent i les centenes (U-C). Recorda la fórmula D-U-C: *cinc-cents vint-i-vuit mil quatre-cents seixanta-nou*.

3. Entre els elements de determinats mots compostos

a) Quan el primer element del compost acaba en vocal i el segon comença amb **r, s o x**: *penja-robes, penya-segat, escura-xemeneies*.

b) Quan en un mot compost figura el nom d'un punt cardinal: *nord-africà, sud-americà, nord-oest*.

c) Quan els elements dels mots compostos són repetitius o expressius: *a corre-cuita, baliga-balaga, bub-bub, ping-pong, poti-poti, xano-xano, zig-zag*.

d) En compostos especials: *el no-res, la no-violència, cul-de-sac, adéu-siau, abans-d'ahir* (però: *demà passat*).

➔ Llevat dels casos anteriors i alguns més, cal tenir present que la majoria de compostos s'escriuen sense guionet. Així, d'acord amb la normativa actual, compostos que abans anaven amb guionet ara els escriurem sense: *arximilionari, avant-projecte, exconseller, plusvàlua, preromà, pseudoprofeta, sotsgovernador, ultraconservador, vicepresident*.

10. Ajunta, amb guionet o sense, els compostos de les frases següents:

- El xaloc bufa del *sud est*.
- Va ser *vice president* del club.
- Actua com un *poca solta*.
- Va *xino xano* rambla avall.
- És una benzinera *d'auto servei*.
- És una religió *judeo cristiana*.
- M'han fet malbé el *para xocs*.
- El *cobre llit* és a la tintoreria.
- Vigila, que és un *busca raons!*
- És una càmera *sub aquàtica*.
- Esclatà la crisi *socio econòmica*.

11. Procedeix com en l'activitat anterior.

- Se celebra un cimera *hispano americana*.
- Va arrencar l'arbre de *soca rel*.
- Quina poca formalitat que té! És un *baliga balaga*.
- Estudia els fenòmens *físico químics* de les molècules.
- Ha mort l'*ex president* de la República.
- És una base de l'exèrcit *nord americà*.
- L'assemblea era un desori, un autèntic *poti poti*.
- El govern ha fet públic l'*avant projecte* de llei.
- Les negociacions no progressen; es troben en un *cul de sac*.

12. Escribe amb lletres les xifres següents: 28, 45, 801, 12 825, 9 564 758.

13. Escribe les combinacions de pronoms indicades darrere el verb:

a) Treu + et + el.	g) Prohibeix + li + ho.
b) Endreceu + us + la.	h) Adoneu + us + en.
c) Descorda + el + hi.	i) Fixem + ens + hi.
d) Escalfa + la + hi.	j) Pensa + et + hi.
e) Requieu + li + ho.	k) Vagi + se + en.
f) Organitza + els + la.	l) Prendre + us + ho.

14. Escribe les combinacions de pronoms amb l'apòstrof o el guionet quan calgui en les frases següents:

- (*em + el*) ... han d'escurçar. / ... portaran a casa. / Planxa... quan puguis.
- (*et + en*) No ...oblidis mai. / Vull que ... recordis sempre. / Vés... ben lluny.
- (*ens + els*) ... escampa per tota la casa. / Han vingut a reclamar... / Guarda... a casa teva fins demà.
- (*us + ho*) Després ... explicaré tot. / Va vendre... a molt bon preu. / Emporteu... d'aquí.
- (*els + en*) ... he deixat un de nou. / No vaig pensar a donar ... / Obre... una de ben fresca.

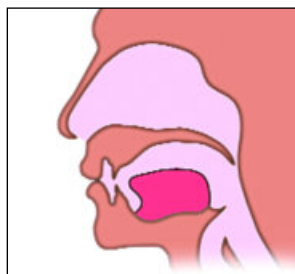
5. Les consonants oclusives

Les **consonants** són sons que es produeixen amb una **obstrucció** o una **constricció** de l'aire expirat en algun punt del conducte que va de la laringe als llavis.

➔ Es produeix una **obstrucció** quan un obstacle a la cavitat bucal tanca totalment el pas de l'aire expirat. Es produeix una **constricció** quan dos òrgans bucals s'aproximen i deixen passar l'aire per un conducte molt estret, on es produeix una fricció de l'aire (sons fricatius).

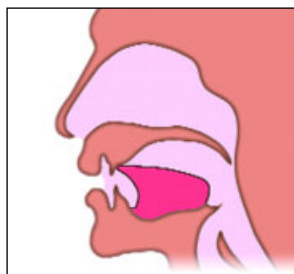
Les consonants **oclusives** orals consten d'una **oclusió**, durant la qual s'interromp totalment la sortida de l'aire, seguida immediatament d'una **explosió**, en què l'aire surt bruscament cap a l'exterior. Segons el punt on es produeix l'obstrucció, en català diferenciem tres consonants oclusives:

bilabials

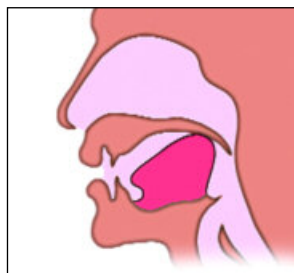
bell / pell

dentials

dos / tos

velars

gas / cas

Notem que, en cada parell dels exemples anteriors, la primera consonant oclusiva és *sonora* (s'articula amb la vibració de les cordes vocals) i la segona és *sorda* (s'articula sense la vibració de les cordes vocals).

1. Articula els sons oclusius destacats en les seqüències següents i classifica els mots que els contenen atenent al punt d'articulació (bilabials, dentals i velars) i la sonoritat (sonor i sord).

- pany de la porta / **b**any de mar
- fer un **g**ol / menja **c**ol
- davant **t**eu / **d**éu egipci
- es**b**art d'ocells / corda d'es**p**art
- roca de marga / roba de marca
- no fa **f**alta / seure a la **f**alda

Les grafies

Les consonants oclusives orals es poden escriure amb diferents lletres; les correspondències més usuals entre so i grafia figuren en el quadre següent:

So	Grafies	Exemples
[p]	p b	<i>capsa, cop, subsòl, club</i>
[t]	t d	<i>tall, net, adquirir, fred</i>
[k]	c g q qu	<i>tanca, rec, mag, reg qüestió, aqüífer, que, qui</i>
[b]	b v*	<i>objecte, poble, vi, canvi</i>
[d]	d	<i>dolç, faldilla, addicció</i>
[g]	g gu	<i>ganga, ungüent, pingüí, anguila, juguesca</i>

* Només en els parlars en què les lletres *b* (be alta) i *v* (ve baixa) representen el mateix so.

2. Substitueix els sons d'aquestes seqüències per les lletres corresponents.

- a[t][k]irir una a[d]dicció
- un ca[b]dill fre[t] i super[p]
- [k]uasi [k]uaranta [g]ineus
- la solitu[t] d'un alber[k] o[p]scur
- ex[p]erimentar un can[b]i
- l'a[d]dició de la [k]uantitat d'un [k]ilo
- les [k]uotes dels socis del clu[p]
- animal d'una [k]uota llar[g]íssima
- [k]ina mala sor[t]! No hi sent; és sor[t].

Per escriure correctament aquests sons oclusius, cal tenir en compte algunes variants fonètiques que es produeixen en certs contextos de la seqüència fònica.

L'ensordiment

Les consonants oclusives sonores **b, d, g** (anomenades *bo-de-ga*) sonen com les sordes corresponents **p, t, c** (anomenades *pe-ta-ca*) a **fi de mot** davant pausa i a **fi de síl·laba** seguides de consonant sorda. En aquests contextos fònics, doncs, aquests sons oclusius es pronuncien sempre sords, independentment de la grafia amb què s'escriuen.

Ensordiment de les consonants oclusives			
A fi de mot		A fi de síl·laba	
Sons	Exemples	Sons	Exemples
[p]	<i>drap, serp, club, calb</i>	[p]	<i>repte, dubte</i>
[t]	<i>paret, desert, sud, verd</i>	[t]	<i>potser, adquirir,</i>
[k]	<i>drac, arc, càstig, amarg</i>	[k]	<i>tracte, càstig fort</i>

Normes ortogràfiques de les consonants oclusives finals

1. A fi de mot

a) **Darrere de vocal tònica** escriurem el so [p] amb la lletra **p**; el so [t] amb la lletra **t**, i el so [k] amb la lletra **c**, encara que hi hagi paraules de la mateixa família que s'escriguin de manera diferent:

llop (amb la lletra **p** encara que hi hagi *llobató, llobatera*)
salut (amb la lletra **t** encara que hi hagi *saludar, saludable*)
batec (amb la lletra **c** encara que hi hagi *bategar, bategada*)

Excepcions

No segueixen la norma anterior les paraules *adob, club, cub, esnob, tub*; *fluid, fred, sud* i els mots femenins acabats en *-etud* (*quietud*) i *-itud* (*actitud, magnitud*); *mag, estratègia*, i els mots acabats en *-gog* (*pedagog, demagog*).

b) **Darrere de vocal àtona o consonant** generalment escriurem **p/b, t/d, c/g** segons la lletra que aparegui en el femení o en una paraula derivada:

àrab (amb *b* com *Aràbia*)   **verb** (amb *b* com *verbal*)   **príncep** (amb *p* com *principat*)   **llamp** (amb *p* com *llampec*)
vàlid (amb *d* com *vàlida*)   **covard** (amb *d* com *covardia*)   **dipòsit** (amb *t* com *dipositar*)   **desert** (amb *t* com *desèrtic*)
càstig (amb *g* com *castigar*)   **alberg** (amb *g* com *albergar*)   **músic** (amb *c* com *música*)   **remolc** (amb *c* com *remolcar*)

Excepcions

No segueixen la norma anterior les paraules *ànec, càrrec, espàrrec, fàstic, feréstec, mànec, préssec, tràfec*... (malgrat que s'escriuin amb la lletra **g** les paraules *ànega, càrrega, esparreguera, fastigós, feréstega, manegar, presseguir, atrafegat*...).

2. A fi de síl·laba

En aquest cas, caldrà tenir en compte els **grups gràfics** següents:

ab-: **abd**icar, **abd**omen, **ab**stracte   *-pt-*: ac**cept**ar, rece**pt**a, re**pt**e   *-dd-*: **add**icció, **add**ició, **add**uir
cap-: **cap**çal, **cap**ficar, **cap**girar   *-pc-*: ac**cept**ció, corru**pt**ció, conce**pt**ció   *-ct-*: del**ict**e, distric**t**e, tract**e**
cab-: **cab**dal, **cab**dell, **cab**dill   *ps-*: **p**seudònim, **p**sicologia   *-cc-*: **acc**elerar, obje**cc**ió, suc**ce**ir
ob-: **ob**jecte, **ob**scur, **ob**tenir   *sub-*: **sub**jecte, **sub**ministrar, **sub**marí   *-gm-*: **aug**ment, en**ig**ma, frag**me**nt
op-: **op**tar, **òp**tim, **op**ció   *subs-*: **sub**stància, **sub**stituir, **sub**strat   *-gn-*: **cogn**om, **sagn**ar, **regn**ar
-bt-: dissab**t**e, dub**t**e, sub**t**il   *ad-*: **ad**juntar, **ad**metre, **ad**vocat   *-pn-*: **p**neumàtic, **p**neumònia

3. Llegeix les frases següents parant atenció a les consonants oclusives a fi de mot i transcriu-ne el so.

- Si cal **adobar** la terra, jo tinc **adob**.
- Fluïdesa** és la característica del que és **fluid**.
- És **amargant**, d'un gust molt **amarg**.

4. D'acord amb les normes, escriu el masculí corresponent de cadascun dels mots següents:

<i>lloba</i>	<i>antiga</i>	<i>amarga</i>
<i>xopa</i>	<i>grega</i>	<i>llarga</i>
<i>muda</i>	<i>esquerpa</i>	<i>verda</i>
<i>neboda</i>	<i>superba</i>	<i>deserta</i>
<i>aguda</i>	<i>decrèpita</i>	<i>pròdiga</i>
<i>feixuga</i>	<i>vàlida</i>	<i>pròfuga</i>

5. Escriu el mot primitiu corresponent dels mots derivats següents:

- Me n'he **atipat**. N'estic ben ...
- El fet de **destorbar**: ser un ...
- Baixa **serpentejant**, com una ...
- Una **praderia**: un ... molt extens.
- Un discurs ..., ple d'**absurditats**.
- Dissortadament** té mala ...
- Sordeja**, però no és ... del tot.
- Molt ..., d'una **candidesa** extrema.
- El fet de **renegar**: dir un ...
- La **ceguesa** d'un ...
- Castigat** amb un ... molt sever.
- Quin **fangueig**! Tot és ple de ...

6. Cerca, en les excepcions de les normes, els mots que s'adiguin a aquests contextos i escriu-los.

a) un ... de fans	g) quin ... que portes!
b) l'... per a les plantes	h) un militar bon ...
c) el vent càlid del ...	i) ecs, quin ...!
d) el ... d'escapament	j) un animal molt ...
e) maneres d'un ...	k) li han donat un ...
f) el ... fa demagògia	l) agafa'l pel ...

7. A partir dels adjectius següents, forma els substantius acabats en **-etud**, **-itud**, **-etat**, **-itat**:
recte, nou, inquiet, profund, grat, breu, lent, segur, ple, apte, capaç, auster, acte.

8. D'acord amb els grups gràfics del quadre de la pàgina anterior, completa les expressions següents:

- a) no a...metre cap du...te
b) au...ment del su...ministre
c) a...ceptar la rece...ta
d) triar l'o...ció ò...tima
e) un fet ca...dal, principal
f) els re...tes actuals
g) les proves d'un deli...te sa...nant
h) si...nar una obra amb ...seudònim
i) a...dicte a una su...stància
j) ca...ficar-se fent un mo...lle
k) a...duir arguments su...tils
l) fer una su...stitució un dissa...te

9. Explica les diferències de significat entre aquests parells de mots homòfons: *cup / cub; examinant / examinand; rec / reg; sumant / sumand.*

L'emudiment

En alguns contextos fònics, determinades consonants s'elideixen, és a dir, no es pronuncien, de manera que algunes lletres que s'escriuen resten **mudes**. Les consonants oclusives s'emudeixen –excepte en valencià i balear– en posició final de mot quan van precedides de les consonants nasals [m] o [n] i sovint de [l].

➔ En una elocució acurada s'ha de pronunciar la **t** o la **d** darrere **r** o **s** tant a fi de mot com davant un mot començat per vocal, com *acord* o *impost*, *acord important* o *impost indirecte*. En canvi, davant de consonant i davant la marca de plural la **t** o la **d** generalment s'elideixen, com *cur(t) de mida*, *pantalons cur(t)s*, *impos(t) directe*.

L'emudiment de les consonants oclusives			
A fi de mot seguit de pausa		Seguides de vocal o consonant	
Sons	Exemples	Sons	Exemples
[m]	<i>camp, tremp, rumb</i>	[m]	<i>compte, camp obert, camp tancat ambdós, rumb incert, rumb perillós</i>
[n]	<i>evidentment, pont, profund</i>	[n]	<i>evidentment, fent això, fent nosa profund i ample, vagabund solitari</i>
[ɲ]	<i>tronc, fang, càsting</i>	[ɲ]	<i>tronc gruixut, sang freda, banc còmode</i>
[l] [lt]	<i>malalt, molt, herald resolt, mòlt, dissolt</i>	[l] [lt]	<i>malalt imaginari, molt car, herald amic resolt el problema, cafè mòlt o en gra</i>

10. D'acord amb les explicacions anteriors, fes l'elocució acurada de les seqüències següents i, després, posa entre parèntesis les consonants mudes o elidides.

a) molt fecund	e) refresc de taronja	i) port olímpic	m) sucre dissolt
b) carn de porc	f) perdre el rumb	j) amb molts ponts	n) un lloc immund
c) record indeleble	g) impost just	k) temps de llamps	o) arc de Sant Martí
d) fent comptes	h) banc ple de fang	l) malalt valent	p) no han resolt res

En aquelles zones del domini lingüístic en les quals s'emmudeix la **t** final, convé tenir en compte els casos següents:

1. La forma verbal dels gerundis acaba en **-nt**: *guanyant, perdent, patint*.
2. Els noms i els adjectius que acaben en **-ant**, **-ent** o **-int**: *quant, augment, instint, elegant, calent, dis-tint*.
3. Els noms i els adverbis que acaben en **-ment**: *aïllament, lliurament, elegantment, lliurement*.
4. Els casos especials **tan**, **tant**, **quan**, **quant**.
  - a) El mot **tan** acompanya adjectius i adverbis (*Parles tan baix, que no et sento. No ho ha fet tan malament com dius*); en canvi, **tant** acompanya noms i verbs (*Avui no fa tant vent com ahir. Ha corregut tant, que està mig mort. Ell ha treballat tant com tu*).
  - b) El mot **quan** indica temps (*—Quan arribarà l'expedició? —Demà passat.*); en canvi, **quant**, assenyalava quantitat (*—Quant trigarà a arribar? —Ben bé dues hores.*)
5. La primera persona del present d'indicatiu d'alguns verbs acaba en **-nc**: *tinc, vinc, venc, estenc, comprenc...* (malgrat que s'escriguin amb **g** les formes *tingui, vingui, vengui, estengui, compren-gui...*).

11. Copia les frases següents i corregeix-les afegint la lletra **t** on correspongui.

- a) Afortunadamen continua ploven.
- b) Aprenien eficienmen tot jugan.
- c) Porten mols dies carretejan cimen.
- d) No està prou aten. Sembla absen.
- e) Ep, l'oli bullen està fumejan!
- f) Constanmen li està agrain el favor.

12. Escriu *tan* o *tant*, *quan* o *quant* en aquestes frases.

- a) ... t'has comprat el mòbil? ... t'ha costat el mòbil?
- b) No és ... barat com sembla. No compris ... impulsivament.
- c) Jo no puc anar ... de pressa. No sabia que tu correguessis ...
- d) No mengis ... embotit, que ... de greix no és bo.
- e) ... vinguis, en parlarem, eh? ... temps fa que ets fora?
- f) S'hi dedica ... que hi deixarà les celles. Treballa ... com el qui més.

La sensibilització

La sensibilització consisteix a **pronunciar** determinades **consonants** que en altres contextos **s'elideixen**, com hem vist en l'apartat anterior. El fenomen de la sensibilització queda restringit a contextos fònics molt específics.

Vegem-ne a continuació els casos més freqüents i alguns exemples:

1. La consonant [b] de la preposició **amb** [ə**m**] se sensibilitza sempre que la paraula següent comença en vocal: *amb això* [ə**m**.bə'ʃɔ]; *amb el tren* [ə**m**.bəl.'trɛn], *amb oli* [ə**m**.bɔ.li].
2. La consonant [t] final dels gerundis se sensibilitza quan va seguida dels pronoms febles *hi* o *ho*: *anant-hi* [ə.nan.ti], *sabent-ho* [sə.βen.tu].
3. La consonant **t** final d'alguns monosíl·labs com *vint, cent, quant, sant* i similars s'acostuma a sensibilitzar quan va seguida de mot començat en vocal: *vint anys* [bin.'ta**n**ʃ], *cent homes* [sen.'tɔ.məs], *quant és?* [kwan.'tes], *sant Antoni* [san.tən.'tɔ.ni].
4. La consonant final dels grups **-nc** i **-ng** seguits de vocal inicial es pronuncia en alguns casos: *blanc i blau* [blan.ki.'βlaw]; *sang i fetge* [saŋ.gi.'fed.ʒə];

~

13. En les frases següents, marca les sensibilitzacions dels sons oclusius amb el signe ~ i els emmudiments, entre parèntesis.

- a) Ho continuaràs fent?
- b) Continuaràs fent-ho?
- c) És sant Pere Màrtir.
- d) És sant Antoni del porquet.
- e) Ha trigat vint hores.
- f) Hi havia vint sol·licituds.
- g) Està col·laborant amb l'associació.
- h) Els pots ajudar col·laborant-hi.
  - i) Hi ha cent persones.
  - j) Té cent anys i vint dies.
  - k) Vaig amb ella o amb els altres?
  - l) Ho va explicar amb tots els ets i uts.
- m) Vol pa sucats amb oli.
- n) El camí és ple de fang i tolls.
- o) Al mocador hi ha taques de sang.
- p) Tan sols té cinc anys.
- q) Acabarà sabent-ho tot.
- r) No tinc res a perdre.

La geminació

La geminació consisteix a **allargar la pronúncia** d'una consonant de tal manera que sona doble, és a dir, geminada.

Així, les consonants oclusives [b] i [g], quan van precedides de vocal tònica i seguides de **l**, es pronuncien allargades i, per tant, sonen dobles, encara que la grafia sigui simple. Per exemple: *poble* [pɔb.blə], *regla* [reg.glə]. Les paraules derivades d'aquests mots mantenen la pronúncia allargada: *població* [bb], *reglament* [gg].

→ Aquest fenomen es dona en gran part del català oriental i en part de l'occidental, excepte en valencià. Tanmateix en la parla col·loquial d'algunes zones, s'observa la tendència a fer-hi una pronúncia simplificada i sorda: *poble* [pɔ.plə], *regla* [re.klə].

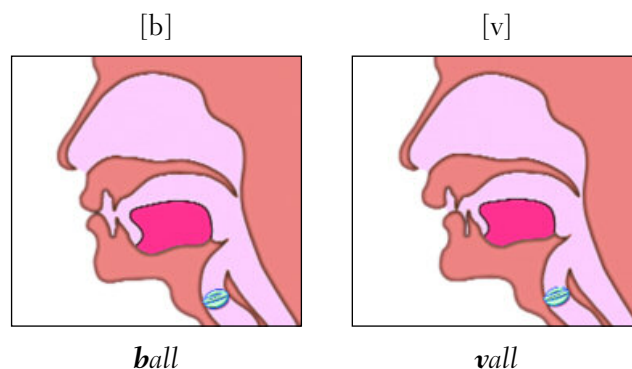
14. D'acord amb la norma, subratlla les consonants que es pronuncien geminades de les frases següents i després fes-ne l'elocució adequada.

- Vol moblar-se la casa amb mobles de primera qualitat.
- Aquest poble s'ha poblat molt: ha doblat la població en un segle.
- Les regles tres i quatre del reglament no s'ajusten a la llei.
- Els deixebles diuen que el mestre era molt amable i molt noble.
- Els meteoròlegs diuen que el temps s'arreglarà i entrarem en un període estable.
- Les persones amables sempre estan disponibles a ajudar els altres.
- Els trobadors componien cançons perquè fossin cantades pels joglars davant els nobles.
- El mecànic diu que és aconsellable de fer el reglatge del motor d'aquest vehicle.

Les lletres b i v

Antigament, a totes les terres de parla catalana es feia la distinció entre el so oclusiu bilabial [b] i el so [v] fricatiu labiodental, aquest semblant al del francès *vie* 'vida', de l'anglès *view* 'vista' i de l'alemany *welt* 'món'.

Aquests dos sons s'articulen així:

El contrast d'aquests dos sons permetia no confondre mots com **ball** (amb [b]) i **vall** (amb [v]), que actualment sonen igual en una bona part del domini lingüístic. Tanmateix aquesta distinció es manté encara en determinats parlars (al balear, a l'alguerès, en part del valencià i al tarragoní), de manera que distingeixen perfectament parells de mots que expressen significats ben diferents:

<i>bé / ve</i>	<i>bel / vel</i>	<i>bull / vull</i>	<i>buit / vuit</i>
<i>ben / vena</i>	<i>bast / vast</i>	<i>beure / veure</i>	<i>botar / votar</i>

15. Completa les oracions següents amb els parells de mots anteriors.

- Que ... que ho has fet! / Ja ... el bon temps.
- Cal embolicar la ferida amb una ... / Cal punxar la ... per treure'n sang.
- La núvia es cobria la cara amb un ... / Aquesta ovella fa un ... molt ronc.
- Va governar un ... imperi. / És un teixit massa ...; el vull més fi.
- Si em fas la traveta, no hi ... jugar. / Tira-hi els fideus quan arrenqui el ...
- Li agrada ... el vi amb la bóta. / No m'agrada ...'l patir.
- Al bagul no hi ha res; és ... / Al dorsal de la samarreta hi duia el número ...
- Diumenge toca anar a ... / En saber la bona notícia, va ... d'alegria.

Atès que, en molts parlars catalans les lletres **b** (alta) i **v** (ve baixa) representen el mateix so, convé recordar les normes ortogràfiques del quadre de la pàgina següent.

Normes ortogràfiques de les lletres **b** i **v**

1. S'escriu **b**:

- a) **Davant** d'una **l** i una **r**: *blau, moble, branca, pobre...*
- b) Quan **alterna** amb una **p** o una **b** en paraules de la mateixa família:
sap → *saber, sabia, sabés, sabent, sabut* (però: *savi*);
rep → *rebia, rebi, rebés, rebent, rebut*;
adob → *adobar, adobament, adobador*.
- c) **Darrere** d'una **m**: *ambient, tomba, ambició...* (però: *tramvia*).

2. S'escriu **v**:

- a) **Darrere** d'una **n**: *canvi, convidar, enveja, enviar, invent, minvar*.
- b) Quan **alterna** amb una **u** en paraules de la mateixa família:
hauré → *haver, havia, havent, havedor*;
beure → *bevem, bevia, bevent, bevedor*.
- c) En les **terminacions** de l'imperfet d'indicatiu dels verbs de la 1a conjugació:
arribava, arribaves, arribava, arribàvem, arribàveu, arribaven.

16. Fixa't en la lletra destacada del mot que encapçala cada sèrie i completa amb **b** o **v**.

- a) est**re**p: *estre...ada, estre...ar*
- b) escri**u**re: *escri...ia, escri...ent*
- c) super**b**: *supèr...ia, super...iós*
- d) deure: *de...ia, de...ent*
- e) cap**:** *ca...ia, ca...ent*
- f) caliu: *escali...ar, escali...ada*
- g) rep**:** *re...ia, re...ent*
- h) haurà: *ha...er, ha...ia, ha...ent*
- i) sap**:** *sa...ia, sa...és, sa...ent*
- j) breu**:** *bre...íssim, bre...et*
- k) perce**p**: *perce...ia, perce...ent*
- l) ou**:** *o...al, o...alat*

17. Escriu la conjugació de l'imperfet d'indicatiu dels verbs *acabar, arribar* i *trobar*.

Els pseudoderivats

Hi ha una sèrie de mots cultes, els *pseudoderivats*, que provenen directament del llatí (per exemple: *labial* del ll. *labialis*) i que, per tant, no deriven del mot primitiu català (*llavi*). Els pseudoderivats, doncs, no segueixen les normes abans indicades. Recordem els casos més freqüents:

Mot primitiu	Derivats	Pseudoderivats
<i>calb</i>	<i>calbesa, calbejar</i>	<i>calvície</i>
<i>cervell</i>	<i>cervellet, cervellera</i>	<i>cerebral, cerebel</i>
<i>corb</i>	<i>corba, encorbar</i>	<i>curvatura, curvilini</i>
<i>deure</i>	<i>devia, devent</i>	<i>dèbit</i>
<i>escriure</i>	<i>escrivent, escrivà</i>	<i>escriba</i>
<i>llavi</i>	<i>llaviet, llavifès</i>	<i>labial, labialitzar</i>
<i>lliure</i>	<i>lliurement</i>	<i>liberal, liberalisme</i>
<i>moure</i>	<i>movia, movent, moviment</i>	<i>mòbil, immòbil, mobilitzar</i>
<i>núvol</i>	<i>nuvolada, ennuvolat, nuvolositat</i>	<i>nebulós, nebulositat</i>
<i>provar</i>	<i>provatura, provador, aprovar, comprovar</i>	<i>probable, improbable, probabilitat, probatori</i>

18. Completa els mots de les frases següents amb **v** o **b**, segons es tracti de derivats o pseudoderivats.

- a) És una persona freda, una mica cere...ral. Li agrada resoldre enigmes per esprémer el suc de la seva cer...ellera.
- b) El mo...iment ciutadà es va mo...ilitzar contra la guerra fent trucades als mò...ils.
- c) Els diners que de...em, apunta'ls a l'apartat del dè...it del compte corrent.
- d) Esta...a amoïnats per la seva cal...esa; ha...ia pro...at molts remeis contra la cal...ície.

Pro...ablement es quedarà totalment cal... Però vol fer més pro...atures.

- e) La ne...ulositat augmentarà força. El dia serà ennu...lat, però amb nú...ols primers.
- f) Es diu d'un cos que té una trajectòria cur...ilínia quan segueix una línia cor...a.
- g) Al carrer de davant de casa dels meus pares hi ha...ia un automò...il aparcats que no el mo...ien mai de lloc.
- h) La feina d'un escri...ent actual és diferent de la que feia l'antic escri...a.

Divergències respecte a altres llengües romàniques

Les normes ortogràfiques sovint no permeten saber si cal escriure *b* o *v*. En aquest cas, cal tenir en compte que normalment les llengües romàniques tenen una grafia coincident.

Per exemple: en català *beure* / *veure*; en castellà i portuguès *beber* / *ver*; en francès *boire* / *voir*, o en italià *bere* / *vedere*.

Tanmateix, en català, hi ha algunes grafies que divergeixen respecte d'altres llengües romàniques. Fixa't en les paraules dels quadres del costat.

S'escriuen amb *b*

<i>abans</i>	<i>baró</i>	<i>bolcar</i>	<i>rebolcar</i>	<i>sabó</i>
<i>acabar</i>	<i>basc</i>	<i>comboi</i>	<i>riba</i>	<i>treballar</i>
<i>arribar</i>	<i>beina</i>	<i>embenar</i>	<i>ribera</i>	<i>trobador</i>
<i>baf</i>	<i>bena</i>	<i>rebenar</i>	<i>saba</i>	<i>trobar...</i>

S'escriuen amb *v*

<i>advocat</i>	<i>canvi</i>	<i>esvelt</i>	<i>raval</i>	<i>traveta</i>
<i>arravatar-se</i>	<i>cavalcar</i>	<i>fava</i>	<i>rave</i>	<i>trèvol</i>
<i>avall</i>	<i>cavall</i>	<i>gavardina</i>	<i>sever</i>	<i>vaixell</i>
<i>avi</i>	<i>covard</i>	<i>govern</i>	<i>sivella</i>	<i>vedella</i>
<i>avorrir</i>	<i>envestir</i>	<i>gravar</i>	<i>taverna</i>	<i>vernís</i>
<i>bava</i>	<i>espavilar</i>	<i>haver</i>	<i>travar</i>	<i>vogar...</i>

19. Cerca en les llistes dels quadres de més amunt la paraula que correspongui a cadascuna de les definicions següents i escriu-la.

- Estoig de la fulla d'una espasa.
- Vaca que no passa d'un any.
- Vapor o gas exhalat.
- Remar.
- Estricta, no gens indulgent.
- Líquid de dintre les plantes.
- Peça de metall per cordar.
- De formes airoses, àgils.
- Vora del mar, d'un riu.
- Grup de vehicles de transport.
- Població annexa.
- Arrel comestible.
- Irritar-se, enfuriar-se.
- Anar a topar fort amb alguna cosa.

20. Completa les següents sèries de paraules de la mateixa família lèxica amb *b* o *v*.

- ...ena, em...enar, em...enat
- ri...a, ri...era, ri...atge, ri...erenc
- ...olcar, re...olcar, em...olcar
- tro...ar, tro...ador, tro...alla
- aca...ar, aca...ament, aca...alles
- ...aró, ...aronessa, ...aronia
- co...ard, co...ardia, aco...ardir-se
- a...all, da...allar, da...allada
- can...i, can...iar, bescan...iar
- ca...all, ca...aller, ca...alleria
- go...ern, go...ernar, go...ernador

l) gra...ar, gra...at, gra...ació

m) en...estir, en...estida

n) a...orrrir, a...orrriment, a...orrició

21. Escriu quatre oracions combinant dos o més mots (o derivats d'aquests) de les llistes dels quadres de més amunt. Per exemple: *En **rebenar-se** un dels pneumàtics, l'automòbil ha **bolcat** i ha caigut costa **avall**.*

22. Relaciona les paraules de la columna de l'esquerra amb les definicions corresponents de la columna de la dreta.

<i>bellesa</i>	edat avançada
<i>vellesa</i>	conjunt de qualitats
<i>bis</i>	ordre de l'autoritat
<i>vis</i>	del verb <i>anar</i>
<i>ban</i>	caragol (tija cilíndrica)
<i>van</i>	repetició
<i>probable</i>	fer conèixer quelcom
<i>provable</i>	rebutjar l'obediència
<i>rebel·lar-se</i>	factible, creïble
<i>revelar</i>	que pot ser provat

23. Completa amb *b* o *v* segons les normes estudiades:

<i>com...usti...le</i>	<i>am...ulant</i>	<i>con...ocar</i>
<i>desen...olupar</i>	<i>...lindatge</i>	<i>con...uls</i>
<i>es...rinar</i>	<i>com...inar</i>	<i>co...riment</i>
<i>can...iar</i>	<i>...lasfemar</i>	<i>min...ar</i>
<i>...loqueig</i>	<i>em...olicar</i>	<i>dece...re</i>

6. Les consonants fricatives i africades

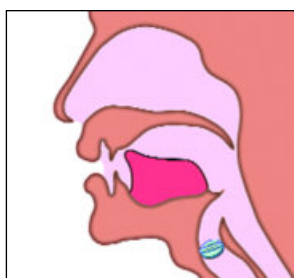
Les consonants fricatives

Les consonants fricatives s'articulen amb una **constricció** deguda a l'aproximació de dos òrgans bucals que deixen un conducte estret per on passa l'aire fregant, cosa que produeix el so de **fricció** característic d'aquestes consonants. És el cas d'aquests exemples: [f] **f**i, [v] **v**i (en alguns parlars); [s] **ca**ça, [z] **ca**sa; [ʃ] **x**oc, [ʒ] **j**oc.

Segons el punt on es produeix la constricció, tots els parlars catalans diferencien dues consonants fricatives alveolars i dues de palatals. Observa i pronuncia:

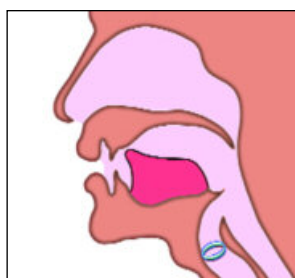
fricatives alveolars

[z]

casa

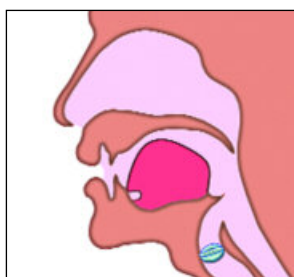
[s]

caça

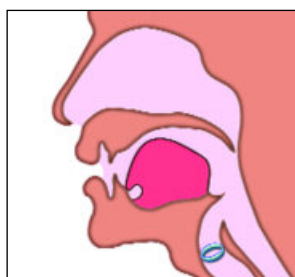
fricatives palatals

[ʒ]

joc

[ʃ]

xoc

Notem que, en els exemples anteriors, les consonants fricatives [z] i [ʒ] són **sonores** (s'articulen amb la vibració de les cordes vocals) i les fricatives [s] i [ʃ] són **sordes** (s'articulen sense la vibració de les cordes vocals).

1. Articula els sons fricatius destacats en les seqüències següents i classifica les paraules que els contenen, atenent al punt d'articulació (fricatius alveolars i fricatius palatals) i la sonoritat (sonor i sord):

- nedar a la **braça** / carn a la **brasa**
- x**ec en descobert / posa't el **g**ec de pell
- bombeta **f**osa / enterrar en una **f**ossa
- v**agi al carrer / **baixi** al carrer
- p**assar una carta / **p**esar una carta
- no para de **m**anxar / no para de **m**enjar
- plantà un **s**alze / salsa de calçots
- l**legiu un llibre / roba amb **l**leixiu

Les grafies

Les consonants fricatives alveolars i palatals es poden escriure amb diferents lletres; les correspondències més usuals entre so i grafia figuren en el quadre següent:

So	Grafies	Exemples
[z]	s z	<i>cosa, enfonsar, zero, onze</i>
[s]	s ss c ç	<i>serra, ostra, pas, passar cera, ocell, calçat, feliç</i>
[ʒ]	j g	<i>jove, jerarca, gent, giny</i>
[ʃ]	x ix	<i>xinès, punxa, rauxa, guix rebaixes, cuixa, feix, fluix</i>

2. Substitueix els sons d'aquestes seqüències per les lletres corresponents:

- Llen[s]a la [s]endra del bra[z]er.
- Po[z]a'n dos tro[s]os [s]en[s]er[s].
- Hi ha set[z]e [s]iris ence[z]os.
- La ro[s]a del lla[s]et és la Ro[z]a.
- No li té [ʒ]ens d'enve[ʒ]a.
- El [ʒ]ersei del col·le[ʒ]i.
- El gui[ʃ] és al cala[ʃ].
- Agafa els pe[ʃ]os de la [ʃ]ar[ʃ]a.

La essa sonora i la essa sorda

Diem que la essa és sonora [z] quan en pronunciar-la la fricció va acompanyada de la vibració de les cordes vocals, semblant al brunzit dels insectes (*casa, zona*);

és similar al so de la pronúncia francesa de *maison* 'casa', al de l'anglesa *roses* 'roses' o al de l'alemanya *Esel* 'ase'.

En canvi, diem que la essa és sorda [s] quan durant la fricció no vibren les cordes vocals i el so resultant és més apagat, menys musical (*caça*, *sona*).

Com hem comprovat, els dos sons de la essa es representen amb lletres diferents. Per escriure correctament aquestes dues consonants, cal tenir en compte les normes següents:

Normes ortogràfiques de la essa sonora
<p>1. S'escriu amb una s:</p> <p>a) Entre vocals: <i>desembre</i>, <i>cerveza</i>, <i>casar</i>, <i>pesar</i>, <i>brasa</i>, <i>música</i>, <i>perillosa</i>...</p> <p>b) En els compostos de fons, dins i trans: <i>endinsar</i>, <i>enfonsar</i>, <i>enfonsament</i>, <i>transacció</i>, <i>trànsit</i>, <i>transitar</i>...</p> <p>2. S'escriu amb una z:</p> <p>a) A principi de mot: <i>zel</i>, <i>zero</i>, <i>ziga-zaga</i>, <i>zona</i>, <i>zoo</i>, <i>zodíac</i>, <i>zum-zum</i>...</p> <p>b) Darrere consonant: <i>onze</i>, <i>benzina</i>, <i>botzina</i>, <i>esmorzar</i>, <i>magatzem</i>, <i>senzill</i>...</p> <p>Excepcions No segueixen la norma anterior algunes paraules cultes que presenten una z entre vocals: <i>amazona</i>, <i>bizantí</i>, <i>nazisme</i>, <i>protozou</i>, <i>trapezi</i>, <i>ozó</i>, <i>topazi</i>...</p>

Normes ortogràfiques de la essa sorda
<p>1. A principi de mot s'escriu s o c:</p> <p>– s, davant qualsevol vocal: <i>sabata</i>, <i>seient</i>, <i>síndria</i>, <i>soldat</i>, <i>sucrer</i>...</p> <p>– c, només davant <i>e</i>, <i>i</i>: <i>ceba</i>, <i>cendrer</i>, <i>cérvol</i>, <i>cicló</i>, <i>cigonya</i>, <i>cirera</i>...</p> <p>2. Entre vocals s'escriu ss, c o ç:</p> <p>– ss, davant qualsevol vocal: <i>arissar</i>, <i>disfressa</i>, <i>massís</i>, <i>ressò</i>, <i>tossut</i>...</p> <p>– c, només davant <i>e</i>, <i>i</i>: <i>adreces</i>, <i>rares</i>, <i>percebre</i>, <i>facècia</i>, <i>àcid</i>, <i>brutícia</i>...</p> <p>– ç, només davant <i>a</i>, <i>o</i>, <i>u</i>: <i>adreça</i>, <i>raça</i>, <i>eriçó</i>, <i>xoriço</i>, <i>lliçó</i>, <i>traçut</i>...</p> <p>3. Entre consonant i vocal s'escriu s, c o ç:</p> <p>– s, davant de qualsevol vocal: <i>cursa</i>, <i>curset</i>, <i>mansió</i>, <i>malson</i>, <i>ensumar</i>...</p> <p>– c, només davant <i>e</i>, <i>i</i>: <i>forces</i>, <i>esperances</i>, <i>vèncer</i>, <i>convenciment</i>, <i>endolcir</i>...</p> <p>– ç, només davant <i>a</i>, <i>o</i>, <i>u</i>: <i>força</i>, <i>esperança</i>, <i>calçat</i>, <i>cançó</i>, <i>llençol</i>, <i>forçut</i>...</p> <p>4. Entre vocal i consonant s'escriu s: <i>aspecte</i>, <i>estora</i>, <i>xiscle</i>, <i>hoste</i>, <i>fusta</i>...</p> <p>5. A fi de mot s'escriu s o ç:</p> <p>– s: <i>arròs</i>, <i>bus</i>, <i>cabàs</i>, <i>dilluns</i>, <i>embús</i>, <i>fals</i>, <i>llapis</i>, <i>massís</i>, <i>tros</i>, <i>vernís</i>, <i>tapís</i>...</p> <p>– ç: <i>calç</i>, <i>capaç</i>, <i>comerç</i>, <i>descalç</i>, <i>dolç</i>, <i>esforç</i>, <i>estruç</i>, <i>falç</i>, <i>feliç</i>, <i>glacç</i>, <i>març</i>, <i>veloç</i>...</p>

→ La essa sorda darrere dels prefixos i les formes prefixades generalment no s'escriu mai **ss**, tot i que la essa vagi entre vocals i la pronúncia sigui sorda. Per exemple: *asimetria*, *autoservei*, *deca-sil·lab*, *ecosistema*, *fotosíntesi*, *semisec*, *sobresortir*, *sotasignat*, etc. Però cal recordar que els prefixos *pre-* i *re-* prenen la forma *pres-* i *res-* davant d'un mot començat en **s**: *pressentir*, *pressentiment*, *pressuposar*, *pressupost*, *resseguir*, *ressorgir*, *ressonar*, *ressò*, etc.

3. Classifica els mots destacats segons el so de la essa: **sonora** [z] / **sorda** [s].

- han *caçat* un porc senglar / s'han *casat* pel civil
- una *peça* de ferro / el ferro *pesa* molt
- una *zona* verda / quan la flauta *sona*...
- una noia *rosseta* / una *roseta* vermella
- un *cel* estelat / un animal en *zel*
- l'àguila ja ha vist la *presa* / té molta *pressa*
- creixen *salzes* a la ribera / *salses* picants

4. Completa els fragments següents amb la grafia correcta de la essa sonora.

- distingir belle...a de velle...a
- omple el dipò...it de ben...ina
- un tran...atlàntic enfon...at

- els dot...e signes del ...odíac
- cal organit...ar el trà...it
- la col·li...ió provocà l'explo...ió
- indemnit...ar-lo per le...ions
- ca...os que cal re...oldre
- els paï...os de l'À...ia central
- plantar al...ines i sal...es
- al de...embre el vi...itarem
- el mu...eu de l'esglé...ia
- un esmor...ar molt sen...ill
- fer l'anàli...i de la seva te...i
- la cri...i del na...isme
- els ga...os de la capa d'o...ó
- po...ar il·lu...ió en una co...a
- pe...ar monedes de bron...e

5. Completa els fragments següents amb **ss, s** o **c**, d'acord amb les normes ortogràfiques de la *essa* sorda.

- a) una pòli...a d'a...eguran...es
- b) uns brin... de ...afrà a l'arrò...
- c) un tro... o bo...í de can...alada
- d) pa...a un dies a ...arago...a
- e) di...oldre ...ucre per endol...ir-les
- f) ex...edir-se amb un a...a...inat
- g) esperan...es de conven...e'ls
- h) tot l'entre...òl re...ona ma...a
- i) li van re...orgir les for...es
- j) di...fre...es molt e...tranyes
- k) ho per...ep com un contra...entit
- l) va re...eguir tot l'auto...ervei
- m) la discu...ió del pre...upost
- n) no fun...iona la impre...ora
- o) no el tro...egis; el vull sen...er
- p) turi...tes e...tranger... a Eivi...a
- q) re...orgir entre les ...endres
- r) el pre...entiment d'una nova erup...ió

6. Forma els derivats dels verbs següents que acabin amb **-gressió, -gressor / gressora; -missió, -missor / missora; -pressió, -pressor / pressora** i fes els canvis que calguin perquè resulti una expressió ben formada:

- a) agredir un infant
- b) comprimir les dades
- c) transmetre els senyals
- d) imprimir un text
- e) transgredir la llei
- f) oprimir els febles
- g) emetre un missatge

7. Amb els sufixos **-issa / -dissa** i **-assa**, forma un substantiu a partir d'aquestes paraules: *palla, tren-car, cuir, córrer, pi(n), llonga(n), gallina, bellugar, mula, nodrir*.

8. Segons les normes, completa els fragments següents amb les lletres **s, c** o **ç**:

a) parla amb ...ignes	j) persona suspica...
b) el llac dels ...ignes	k) amanir l'en...iam
c) ...essió contínua	l) cobrir de cal... viva
d) fer ...essió dels béns	m) raó convin...ent
e) la fal... i el martell	n) can...alada viada
f) un tro... d'escor...a	o) petit com una pu...a
g) l'aven... o progrés	p) sot...obrar una nau
h) un eri...ó de mar	q) una veu que en...isa
i) pudor de ...ofre	r) caure per un ...ingle

9. Agrupa per famílies lèxiques les paraules que tens enumerades a continuació i completa-les amb les lletres **c** o **ç**, segons correspongui.

Per exemple: a) *braç*; b) *bracet*; c) *bracejar*.

- a) *balan...a, for...a, gla..., feli..., peda..., cal...es, convèn...er, auda...*;
- b) *gla...ó, cal...otets, for...ut, peda...et, feli...itat, audà...ia, conven...ut, balan...í*;
- c) *for...ejar, feli...itació, cal...otada, balan...ejar, gla...era, apeda...ar, auda...ment, conven...iment*.

10. Amb el sufix **-ança / -ença**, escriu en singular i plural els derivats que corresponen als verbs o els adjectius següents. Per exemple: *confiança, confian-ces*.

puixant, creure, complaure, doler, estar, malvoler, ver-semblant, defallir, lloar, venjar.

La ge i la xeix

Anomenem **ge** al so fricatiu palatal sonor [ʒ], que es pronuncia acompanyat de la vibració de les cordes vocals (*gent, jove*). Un so semblant es troba en el francès de *jardin* 'jardí' o *rouge* 'vermell' i també en l'anglès de *pleasure* 'plaer' o de *vision* 'visió'. En canvi, anomenem **xeix** al so fricatiu palatal sord [ʃ], que es pronuncia sense la vibració de les cordes vocals (*xaïrop, feix*). Un so similar es troba en el francès de *chercher* 'cercar, buscar', en l'anglès de *shop* 'botiga' o de *nation* 'nació' i en l'alemany de *scham* 'vergo-nya'.

11. Classifica els mots destacats segons el so fricatiu palatal: **sonor** [ʒ] / **sord** [ʃ].

- a) els revolts em *maregen* / molts *mereixen* aprovar
- b) vehicle de cinc *marxes* / anotar als *marges*
- c) un *joc* de cartes / el *xoc* de dos cossos
- d) una finestra *reixada* / ha pescat una *rajada*

Hem comprovat que tant el so de la *ge* com el de la *xeix* es representen amb lletres diferents. Per escriure correctament aquestes dues consonants, cal tenir en compte les normes del quadre de la pàgina següent.

Normes ortogràfiques de la *ge*

En general, el so de la *ge* s'escriu:

1. Amb **j** davant les vocals *a, o, u*: **jardí, rajar, rajola, joia, juguesca, ajuda...**
2. Amb **g** davant les vocals *e, i*: **gent, engegar, agent, girar, distingir, rígid...**

Excepcions

S'escriu **je** en els mots que contenen els grups **-jecc-** i **-ject-** (*injecció, objecció, subjecció, subjecte, objecte, trajecte...*) i en alguns pocs mots: *jersei, jeroglífic, jerarquia, jeure, majestat, Jesús, Jerusalem, Jeroni, Jehovà* i algunes paraules més.

12. D'acord amb les normes, completa les frases següents amb les lletres **j** o **g**:

- a) A...uda'm a pen...ar el pi...ama.
- b) Són unes espon...es molt flon...es.
- c) Sorte...en una ...oia d'ar...ent.
- d) És el refu...i del fu...itiu.
- e) Es plante...en nous ob...ectius.
- f) És el nou pro...ecte de l'en...inyer.
- g) La vida de ...esús a ...erusalem.
- h) Va a un col·le...i de ...esuïtes.
- i) El ...ardí és ben ...ebrat.
- j) Afe...iu-ne a l'alber...ínia un ra...olí.
- k) ...eia en un llit ma...estuós.
- l) Els ...ueus anomenen Déu ...ehovà.

Normes ortogràfiques de la *xeix*

El so de la *xeix* s'escriu:

1. Amb la lletra **x**
  - A començament de mot davant vocal: **xarop, xeringa, xiular, xocar, xuclar...**
  - Darrere consonant: **panxa, ganxet, arxiu, anxova, porxo, enxubat...**
  - Darrere de la vocal *i*: **guix, guixar, clixé, ixent, mixa, pixar, pixum...**
2. Amb el dígraf **ix**
  - Darrere de les vocals *a, e, o, u*: **faixa, baix, reixa, peix, coixa, cuixa, fluix...**

Excepció

Darrere la semivocal del diftong **au** només s'escriu la lletra **x**: *disbauxa, rauxa, xauxa...*

13. D'acord amb les normes, completa els fragments següents amb les lletres **x** o **ix**:

a) un pam de gru...	f) o ca...a o fa...a!
b) gui... d'engui...ar	g) el seny i la rau...a
c) porcs d'engre...	h) el país de ...au...a
d) ...umar-se el dit	i) amba...ada ...inesa
e) ...arrup de madu...a	j) el que...al del seny

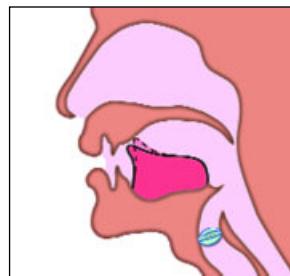
Les consonants africades

Les consonants **africades** es produeixen amb la combinació d'una consonant oclusiva i una de fricativa articulades en el mateix punt. Per exemple: [tʃ] *fletxa*, [dʒ] *fetge*.

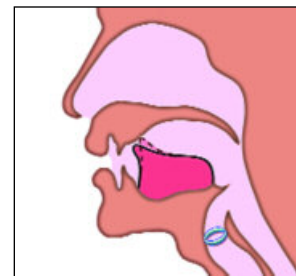
En català, les quatre consonants africades que es distingeixen es realitzen en dos punts articulatoris: als al·lèols superiors i al paladar. Observa i pronuncia:

africades alveolars

[dʒ]

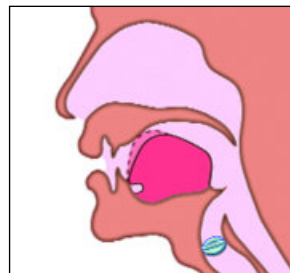
dotzè

[tʃ]

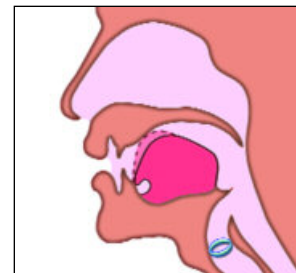
potser

africades palatals

[dʒ]

fetge

[tʃ]

fletxa

En els exemples anteriors, les consonants africades [tʃ] i [dʒ] són *sonores* i les africades [tʃ̥] i [tʃ̥̥] són *sordes*.

14. Articula els sons africats destacats en els mots següents i classifica'ls (sonors / sords):

- a) la mosca **tse-tse** / el **dotzè** classificat
- b) encendre la **metxa** / el **metge** cirurgià
- c) jocs d'**atzar** / el **tsar** de Rússia
- d) **metzina** o verí / en forma de **petxina**
- e) afectats pel **tsunami** / tocar la **botzina**
- f) **mitjons** de fil / clavetejat de **tatxots**
- g) **potser** no és res / l'ofici de **rellotger**

Les grafies

Les consonants africades alveolars i palatals es poden escriure amb diferents lletres; les correspondències entre so i grafia figuren en el quadre següent:

So	Grafies	Exemples
[d͡z]	tz	<i>utilitzar, dotze, horitzó</i>
[t͡s]	ts ds	<i>tsar, pots, adscriure</i>
[d͡ʒ]	tj tg	<i>mitja, mitges, fetge, mitjó</i>
[t͡ʃ]	tx ig g	<i>dutxa, esquix, boig, mig</i>

15. Substitueix els sons d'aquestes seqüències per les lletres corresponents:

- populari[d͡z]à el mot [t͡s]unami
- po[t͡s]er li feien la gui[d͡z]a
- els materials sòli[t͡s] i els líqui[t͡s]
- desi[d͡ʒ]a la mo[t͡ʃ]illa i l'esto[t͡ʃ]
- les del mi[t͡ʃ] són més lle[d͡ʒ]es
- tenir un empa[t͡ʃ] de forma[d͡ʒ]e

Normes ortogràfiques de les lletres tx i ig

- El so africad sord [t͡ʃ] s'escriu amb **tx**:
  - A principi de mot: **tx**apela, **Tx**at, **tx**adià, **Tx**etxènia, **tx**etxè...
  - Enmig de mot: **brotxa**, **caputxa**, **cotxe**, **botxí**, **cautxú**...
  - A final de mot quan la paraula de la mateixa família manté **tx** enmig de paraula: **despatx** (*despatxar*), **esquitx** (*esquitxar*), **cartutx** (*cartutxera*).
- El mateix so africad [t͡ʃ] s'escriu **ig** (darrere **i** només **g**) a fi de mot quan les paraules de la mateixa família presenten **j** o **g** enmig de paraula: **boig** (*bogeria*), **desig** (*desitjar*), **passeig** (*passejar*), **lleig** (*lletja*, *lletges*), **mig** (*mitja*), **raig** (*rajar*).

16. D'acord amb les normes anteriors, completa les frases següents amb les lletres que corresponguin als sons [ʒ] [d͡ʒ] o [t͡ʃ].

- Aquesta font ra...a molt; fa un bon ra...
- Es pot dir una mi...a part o un mi...
- Treu un cartu... de la cartu...era.
- No desi...is tant: el desi... no et deixa viure.
- Vol bate...ar el nadó i vol celebrar el bate...
- La posta de sol era ro...enca, d'un ro... daurat.
- Era bo... i li agafaven atacs de bo...eria.
- El va despa...ar quan sortia del despa...
- Era molt lle... i la seva lle...or l'amoïnava molt.

La ics

La lletra **x** té dos sons bàsics: el so fricatiu sord de **caixa**, anomenat **xeix**, i el so compost de **taxi** o **exem**ple, anomenat **ics**, que pot ser sord o sonor:

- El so de **ics** sona **sord** [ks] quan va entre vocal i consonant (*explicar, excel·lent*); entre vocals (*fixar, màxim*), i a fi de mot (*complex, fix*). D'altra banda, aquest so compost es redueix a [k] davant de **-ce-**, **-ci-** o **-s-** (*excel·lir, excitar, exsangüe*).
- Els so de **ics** sona **sonor** [gz] en el cas d'aquells mots que comencen en **ex-** o **inex-** seguits de vocal o de **h** seguida de vocal: *exagerar, exèrcit, èxit, exòtic, exhalar, exhibir, exhortat; inexacte, inexhaustible...*

17. Transcriu fonèticament les grafies destacades de les paraules següents segons que corresponguin als so de **xeix** [ʃ] o al so **ics** [ks] o [gz].

xifra inexacta, examen complex, exercici exagerat, exhibir la rauxa, exhibició de boxa, inexpert a la xarxa, exultar d'èxit, fixar el màxim, exhalar un flux

18. Fes explícit el significat d'aquests parells de mots a través d'una frase:
excedir / accedir; excepció / accepció; excés / excés.

La sonorització per contacte

En una seqüència fònica qualsevol, les consonants **fricatives i africades sordes es realitzen sonores** quan es troben en posició de coda sil·làbica (és a dir, a final de síl·laba) i entren en contacte amb un so sonor –sigui vocal o consonant– de la síl·laba següent.

En el quadre que hi ha a continuació tens exemples de paraules amb consonants fricatives i africades sordes que, en el quadre de la pàgina següent, es realitzen sonores.

Sons	Realització sorda
Fricatius	[f] <i>bafarada, baf, baf calent</i> [s] <i>els savis, gas, gas pudent</i> [ʃ] <i>calaix ple, peix fregit</i>
Africats	[t͡s] <i>adscrit, gots petits</i> [t͡ʃ] <i>vaig provar, despatx tancat</i>
Compostos	[ks] <i>extrem, prefix, prefix culte</i>

Sons	Realització sonora
Fricatius	[v] <i>baf.intens</i> , <i>baf.humit</i> , <i>baf.molest</i> [z] <i>els.avis</i> , <i>gas.amoniac</i> , <i>gas.natural</i> [ʒ] <i>calaix ample</i> , <i>peix.estrany</i> , <i>peix.bullit</i>
Africats	[dʒ] <i>freds.hivernals</i> , <i>tots.amics</i> , <i>gots.buits</i> [dʒ] <i>vaig.a dalt</i> , <i>despatx.obert</i> , <i>despatx.net</i>
Compostos	[gz] <i>exemple</i> , <i>prefix.inventat</i> , <i>prefix.grec</i>

→ Observa que l'enllaç de la consonant final amb la vocal de la paraula contigua comporta una redistribució sil·làbica. Per exemple: *baf.intens* [ba.vin.tens]; *els.avis* [əl.za.βis].

Però, pel que fa a l'ortografia, no es tenen en compte les sonoritzacions, sinó solament el so dins de la paraula.

La sonorització de fricatives i africades s'aplica de manera sistemàtica a tots els registres de parla i és un fenomen que es dona a tot el domini lingüístic, tret del valencià apitxat i l'alguerès.

19. Marca, en les seqüències següents, on es produeixen les sonoritzacions per contacte. Després transcriu-ne els sons i fes-ne una pronúncia acurada.

- roig** intens / **roig** cirera
- tots** simpàtics / **tots** amables
- greix** sobrant / **greix** animal
- esquet**tx** ofensiu / esquet**tx** teatral
- complex infantil / complex traumàtic
- llençar **les** sobres / aturar **les** obres

20. Els parells de seqüències següents són parònims (només contrasten per la sonoritat de la essa). Fes-ne una pronúncia acurada i, després, explici-ta'n el significat amb una frase.

- les** ales / **les** sales
- uns** ous / **uns** sous
- unes** oques / **unes** soques
- molts** avis / **molts** savis
- les** eleccions / **les** seleccions
- cas** oposat / **cas** suposat
- més** alt / **més** sal

7. Les consonants nasals, laterals i ròtiques

Les consonants nasals

Les consonants nasals presenten una oclusió sense que l'aire quedi retingut del tot dins la cavitat oral ja

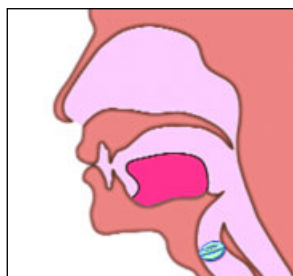
que una part passa a l'exterior a través de les fosses nasals; així, l'aire surt simultàniament tant per la cavitat oral com per la cavitat nasal, cosa que produeix una **ressonància nasal** molt característica d'aquests sons, com en *mun**tany**enc*.

Segons el punt articulatori on es realitza l'oclusió, la llengua catalana distingeix les quatre **consonants nasals** següents: la **bilabial**, l'**alveolar**, la **palatal** i la **velar**.

Observa i pronuncia:

nasal bilabial

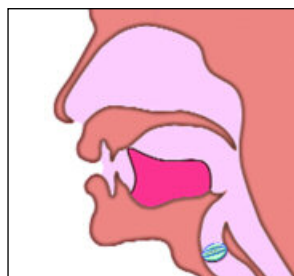
[m]

fam

nasal alveolar

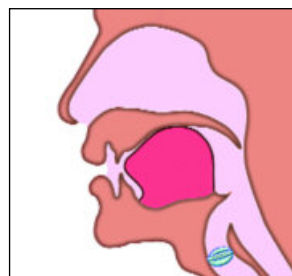
[n]

fan

nasal palatal

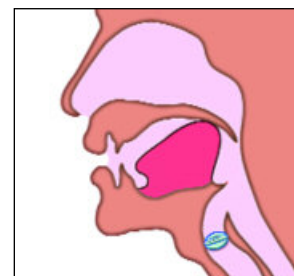
[ɲ]

bany

nasal velar

[ŋ]

banc

1. Articula els sons nasals destacats a les seqüències següents i classifica les paraules que els contenen, atenent al punt d'articulació: *bilabial, alveolar, palatal, velar*.

- L'estadi era un **clam**.
- És el **clan** de la màfia.
- Quin fangueig! Tot és ple de **fang**.
- Fan** un **pam** d'ample.
- Treu la clau del **pany**.
- La neu ja es **fon**.
- No és un bolet sinó un **fong**.
- Prop de l'**estany** hi ha un **estanc**.
- Fes-li un **reny** per la malesa.
- S'ha trencat el **rem** de la barca.

So	Grafies	Exemples
[m]	m n mp	mapa , somni , canvi , pam camp , temps , compte
[n]	n	nap , cana , conte , van
[ɲ]	ny	nyap , canya , pany
[ɲ]	nc ng	banc , franc , sang

2. Substitueix els sons d'aquestes seqüències per les lletres corresponents.

- co[m]tabilitat i[m]presci[n]dible
- co[m]fiar en el trio[m]f
- e[m]mig dels co[m]vidats
- és un [ɲ]icris; no res el to[m]ba
- aquest a[ɲ] hi ha cra[ɲ]s de riu
- qui[n] dri[ɲ] fa el cascavell!

Les grafies

Les consonants nasals es poden escriure amb diferents lletres; les correspondències més freqüents entre so i grafia figuren en el quadre de la dreta:

Per escriure correctament aquestes consonants, cal tenir en compte les normes següents:

Normes ortogràfiques de la *m* i la *n*

1. S'escriu *m*:

a) Davant de *b*, *p*, *m*:

ambaixada, *bombolla*, **em**benar, **emb**ussar, *nombrós*, *ombra*, *tamborí*...

amplada, **com**plir, **em**provar, *escam*par, *im*probable, *com*prensible...

*com*memorar, *comm*oure, **em**malaltir, *gam*ma, *im*madur, *im*migració...

Excepció: els compostos *ben*parlat, *en*mig, *gran*ment, *tan*mateix...

b) Davant de *f*: *am*fibi, *circum*ferència, *em*fasi, *nim*fa, *sim*fonia, *triom*f, *xam*frà...

Excepció:

S'escriu *n* davant de *f* en paraules que comencen amb els prefixos:

– **con**–: *conf*essar, *conf*iar, *conf*licte, *conf*luir, *conf*ortar, *conf*ús...

– **en**–: *enf*adar, *enf*ebrrar, *enf*onsar, *enf*ocar, *enf*ortir, *enf*rontar...

– **in**–: *in*fal·lible, *in*flamar, *in*fluenciar, *in*fluir, *in*fèrtil, *in*fermer...

2. S'escriu *n*:

a) Davant de *v*: *can*viar, *con*vertit, *con*vulsió, *en*vair, *in*vocar, *min*var, *re*canvi...

b) En els mots que dupliquen la *n*: *ann*ex, *bienn*i (trienni, decenni...), *con*nectar, *con*nexió, *enn*uolat, *inn*at, *inn*ocent, *inn*ocu, *inn*ovar, *inn*ecessari, *perenn*e, *tarannà*, *tennis*...

3. S'escriu *mp*:

a) En les paraules acabades en *-sumpte* i *-sumpció* i també altres mots de la mateixa família: *assumpte*, *assumpció*, *presumpte*, *presumpció*...

b) En les paraules següents: *atemptat*, *compte*, *comptabilitat*, *exempció*, *exempt*, *símtoma*, *sumptuos*, *temps*, *temptació*, *temptar*, *atemptar*... i derivats.

4. Casos especials

a) S'escriuen amb *m*: *em*premta, *im*premta, *pre*msa, *som*riure, *som*rís, *tram*via.

b) Cal fixar-se en la diferència entre:

– **com**te (títol nobiliari) i els seus derivats: *els com*tes de Barcelona, *el com*te i la *com*tesa, *el ves*comte, *un com*tat, *la ciutat com*tal.

– **con**te (rondalla) i els seus derivats: *explicar un con*te, *con*tar o *explicar una rondalla*, *con*tista, *con*talla.

c) **com**pte (càlcul) i els seus derivats: *fer o passar com*ptes, *com*ptar, *tenir un com*pte corrent, *demanar el com*pte, *pagar al com*ptat, *anar en com*pte.

3. D'acord amb les normes anteriors (incloent-hi les excepcions), completa els fragments següents amb les lletres *m*, *n* o *nn*.

a) quedar i...mune	k) dece...i co...vuls
b) una variada ga...ma	l) bo...bolla de sabó
c) s'alegrà gra...ment	m) i...fondre co...fiança
d) el bar del xa...frà	n) co...exió dificultosa
e) de tara...à i...ocent	o) una circu...ferència
f) i...mersió submarina	p) co...fluir dos rius
g) publicar un pa...flet	q) co...plir la promesa
h) ta...mateix ho farà	r) gri...par per la paret
i) un ca...vi i...ovador	s) facultat i...ata
j) personatge i...fluent	t) i...vocar clemè...cia

4. Amb el prefix *en-* o *em-* forma els verbs derivats d'aquests noms. Per exemple: *boig* → *embogir*. *bena*, *presó*, *muralla*, *fang*, *capçal*, *boig*, *magatzem*, *forn*, *prova*, *deute*, *màscara*, *fosc*, *pitjor*, *fort*.

5. Amb el prefix *con-* o *com-* forma uns altres verbs derivats dels següents:

...penetrar, ...viure, ...batre, ...moure, ...fiar, ...vèncer, ...firmar, ...plaure, ...memorar, ...figurar.

6. Escribeu els contraris dels noms següents, afegint els prefixos *in-* o *im-* segons correspongui:

...probable, ...fal·lible, ...vàlid, ...batut, ...fecund, ...necessari, ...mòbil, ...merescut, ...viable, ...previsible, ...fètil.

7. Escribeu *m* o *mp* en les expressions següents:

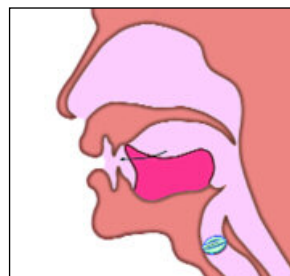
- caure en la te...tació
- els rails del tra...via
- assu...te delicat
- les e...pre...tes dactilars
- obrir un co...te al banc
- presu...ció d'innocència
- animal a...fibi
- quedar exe...t del servei
- amb un so...rís als llavis
- saldar els co...tes
- el co...te i la co...tessa
- ate...tat mortal
- entrada trio...fal
- e...fatitzar una frase
- sí...tomes del còlera
- publicat a la pre...sa
- pagar al co...tat

Les consonants laterals

Les consonants laterals es produeixen pel contacte de la llengua amb la part superior de la boca i alhora per l'abaixament dels costats de la llengua, de manera que es creen dos **canals laterals** per on surt l'aire. Així, [l] *cola*, [ʎ] *lluc*. En català, les consonants laterals que es distingeixen es realitzen en dos punts articuladoris:

lateral alveolar

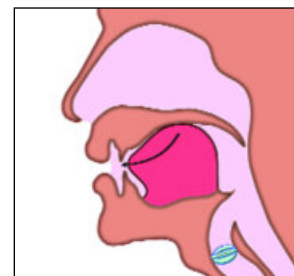
[l]

cala

lateral palatal

[ʎ]

calla

→ La **l** alveolar, a diferència de la **l** castellana, generalment es pronuncia amb una ressonància velar i consegüentment fosca ([ɫ]: *pal*, *pala*, *alta*, *falca*, *blat*). De fet, la **l** catalana es pronuncia més aviat com l'anglesa de *feel* 'tacte' o *help* 'ajuda' i com la portuguesa de *mel* 'mel'.

8. Articula els sons laterals destacats a les seqüències següents i classifica les paraules que els contenen, atenent al punt d'articulació: *lateral alveolar* o *lateral palatal*.

- un **lustre** són cinc anys
- donar **llustre** a un moble
- amb **cola** de fuster
- una **colla** d'estudiants
- et **cal** un **aval** pel préstec
- el rai baixa riu **avall**
- el **call** o barri jueu
- em fa **mal** el **coll**
- el **mall** del picapedrer
- dinar **col** amb patates
- un **milió** d'euros
- és **millor** que te'n vagis

9. Articula acuradament els sons de les lletres destacades a les seqüències següents:

- lla**ç d'una corbata / **ja**ç per dormir
- El **i**oga? –No el practica. / El **ll**oga? –A quin **preu**?
- lle**bre al bosc / **ge**bre al bosc
- I** amb pega, anirà bé? / **Ll**ampega? –Anirà bé, si **plou**.
- un bon **ll**oc / un bon **joc**
- i** una nova cara / **ll**una nova
- més de **ll**uny / mes de **j**uny
- De **i**ot, no n'hi ha cap al port. / De **ll**ot, no n'hi ha gens a la bassa

La geminació de les consonants laterals

Les consonants laterals poden presentar una pronúncia geminada quan es produeix un allargament de [l] o [ʎ] de tal manera que sonen dobles [ll], [ʎʎ]. Observa:

So	Grafies	Exemples
[l]	l	<i>balena, revelar, milió</i>
[ll]	tl l·l	<i>atles, decatló, atlètic pàl·lid, cel·la, al·ludir</i>
[ʎ]	ll	<i>pallasso, ullal, llicència</i>
[ʎʎ]	tll	<i>espatlla, rotllana, ametlla, motlle, revetlla, ratllar</i>

10. Substitueix els sons d'aquestes seqüències per les lletres corresponents:

- s'ha espa[ʎʎ]at el re[ʎ]otge
- ser un a[ll]icient per a un a[ll]eta
- co[ll]ecció de bi[ʎʎ]ets antics
- so[ll]icità la bu[ʎʎ]eta mi[ll]ionària
- la secció d'a[ll]etisme no ru[ʎʎ]a
- tenen els u[ʎ]s ame[ʎʎ]ats
- fica el xanda[ʎ] a la motxi[ʎ]a
- la rebe[ll]ió d'un mi[ll]er de presos

La el·l·l geminada

Cal tenir en compte que la pronúncia no ens sol indicar quan un mot va amb l·l o amb una l sola. Per tant, convé saber de memòria els mots més corrents que

duen *el·l·l geminada* i, en cas de dubte, consultar el diccionari.

Tanmateix podem guiar-nos per les orientacions següents:

- La *el·l·l geminada* es correspon al grup llatí LL, que també s'ha conservat amb la grafia ll en italià, en francès i en llatínismes de l'anglès, malgrat que en aquests dos últims idiomes no es pronuncii com a consonant doble.

Per exemple:

Anglès	Francès	Italià	Català
<i>to collect</i>	<i>collectionner</i>	<i>collezionare</i>	col·leccionar
<i>collapse</i>	<i>collapsus</i>	<i>collasso</i>	col·lapse
<i>installation</i>	<i>installer</i>	<i>installazione</i>	instal·lació
<i>pollution</i>	<i>pullution</i>	<i>polluzione</i>	pol·lució

- Mots populars que van amb **ll** i que tenen un significat semblant als cultismes, els quals duen **l·l**. Per exemple:

pell / *pel·lícula*, *aixella* / *axil·lar*, *metall* / *metàl·lic*, *cabell* / *capil·lar*, *cancell* / *cancel·lar*, *cristall* / *cris·tal·lí*, *flagell* / *flagel·lar*, *palla* / *pàl·lid*.

- Paraules que comencen amb els prefixos **col·** 'companyia' i **il·** 'negació'. Per exemple:

<i>col·laborar</i>	<i>col·lisió</i>	<i>il·lès</i>
<i>col·lateral</i>	<i>col·loqui</i>	<i>il·legible</i>
<i>col·locar</i>	<i>il·legal</i>	<i>il·limitat</i>
<i>col·legi</i>	<i>il·legítim</i>	<i>il·lògic</i>

- Alguns **numerals** i **mesures** que comencen per **mil** van amb **l·l**: *mil·lèsim*, *mil·lenari*, *mil·límetre*, *mil·ligram* i els seus derivats. En canvi, d'altres van amb una sola **l**: *milè*, *miler*, *milió* i els seus derivats.

- Altres mots d'ús freqüent que duen **l·l**:

<i>al·legar</i>	<i>el·lipse</i>	<i>paral·lel</i>
<i>al·lèrgia</i>	<i>estel·lar</i>	<i>parcel·la</i>
<i>al·lucinar</i>	<i>fal·lera</i>	<i>pol·len</i>
<i>anul·lar</i>	<i>goril·la</i>	<i>pupil·la</i>
<i>apel·lar</i>	<i>il·lusió</i>	<i>ral·li</i>
<i>bèl·lic</i>	<i>il·lustrar</i>	<i>rebel·lió</i>
<i>cel·la</i>	<i>intel·ligència</i>	<i>recol·lectar</i>
<i>cèl·lula</i>	<i>intel·ligible</i>	<i>repel·lir</i>
<i>col·lapse</i>	<i>medul·la</i>	<i>satèl·lit</i>
<i>col·lega</i>	<i>novel·la</i>	<i>sol·licitar</i>
<i>constel·lació</i>	<i>oscil·lar</i>	<i>tranquil·la</i>
<i>destil·lar</i>	<i>pal·liar</i>	<i>vacil·lar</i>

11. Completa aquests fragments amb les lletres *l* o *l·l* segons correspongui.

- la insta...ació e...èctrica
- un mi...er de gori...es
- ce...ebrar el mi...enari
- una se...ecció de nove...es
- co...aborar en la so...ució
- anu...ar les e...eccions
- d'inte...igència e...evada
- e...ogiar una pe...ícula
- les seqüe...es de la co...isió
- e...aborar noves cè...ules
- fer la so...icitut amb ante...ació
- pa...iar l'a...èrgia al po...en
- el para...el ce...este

12. Cerca, per a cadascun dels mots següents, almenys una paraula que sigui de la mateixa família. Per exemple: *rebel·lió* → *rebel·lar-se* / *rebel·lia*.

al·legar, bèl·lic, cancel·lar, col·laborar, col·leccionar, col·locar, il·legal, instal·lació, intel·ligible, pal·liar, pol·luir, sol·licitar, tranquil·la, vacil·lar.

13. Fes explícit, per mitjà d'una frase, el significat de cadascun d'aquests parells de mots.

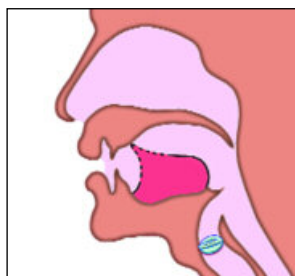
al·locució (discurs) / *elocució* (manera de parlar); *al·ludir* (referir-se) / *eludir* (defugir); *cel·la* (compartiment petit) / *cella* (part superior de l'ull); *rebel·lar-se* (refusar l'obediència) / *revelar* (fer conèixer o fer visible); *estel·lar* (sideral) / *estelat* (ple d'estels); *vil·la* (gran casa rural) / *vila* (ciutat petita).

Les consonants ròtiques

Les consonants ròtiques s'articulen mitjançant un contacte o una successió de contactes molt ràpids de la punta de la llengua amb la zona alveolar, de manera que es produeix un batec (*cera*) o un seguit de vibracions (*serra*). Segons el nombre de contactes, les consonants ròtiques es classifiquen en:

bategant

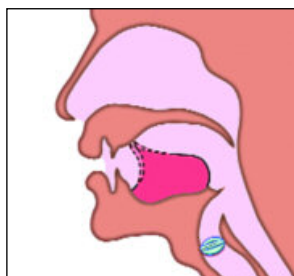
[r]

pare

vibrant

[r]

parra

14. Articula els sons destacats a les seqüències següents i classifica les paraules que els contenen, atenent al nombre de vibracions: *bategant* o *vibrant*.

- no *para* de ploure / la *parra* s'enfila
- amarrat* al moll / *amarat* de suor
- productes *barats* / els camins *barrats*
- té molta *barrra* / pegar-li amb la *vara*
- treure's la *careta* / la *carreta* plena
- l'aviram de *corral* / canta en una *coral*

Les grafies

So	Grafies	Exemples
[r]	r	<i>mare, herba, per, gra</i>
[r]	r rr	<i>ric, perla, cursa, barra, cigar</i>

Observacions

- El dígraf **rr** només s'escriu entre vocals: *terra, córrer, esborrar, barra*. En les altres posicions, sempre s'escriu **r** simple, tant si és bategant [r] (*mare, herba, per...*) com si és vibrant [r] (*ric, perla, cigar...*).
- Excepcionalment, després dels prefixos i les formes prefixades s'escriu **r** simple, malgrat aparèixer entre vocals: *autoretrat, eradicar, extraradi, grecoromà, multiracial, pre-romà, ultraràpid, vicerector...*
- En alguns mots que contenen una altra **r** com *arbre, prendre* (i els derivats d'aquest) sovint no es pronuncia, s'emmu-deix: [aβrə], [pəndrə].

15. Completa els fragments següents amb *r* o *rr* segons correspongui.

- l'olive...a, un a...bre de con...eu
- una esc...ipto...a neo...omàntica
- va so...p...end...e tot el ba...i
- les ba...aques de l'ext...a...adi
- t...obà una mina ...ica en o...
- e...adicà el mal amb un ...aig làse...
- cal a...encar-lo de soca...el
- la ...adiació o llum infra...oja

L'emmudiment de la r final

Excepte en els parlars valencians, la consonant **r** s'emmudeix en posició final de paraula i en els plurals davant de -s. Així, no es pronuncia la -r gràfica de mots com *clar* [kla] / *clars* [klas]; *madur* [mæðu] / *madurs* [mæðus]; *flor* [flɔ] / *flors* [flɔs], i es diu que és una lletra muda. Ara bé, aquest so reapareix en les formes flexionades i en mots derivats quan segueix vocal: *clara*, *clares*, *claredat*; *madura*, *madures*, *madurar*; *floreta*, *floral*, *florit*.

També emmudim la **r** en algunes paraules que presenten aquesta lletra en dues síl·labes consecutives. Per exemple:

arbre, pronunciada 'abre'

prendre, pronunciada 'pendre'

► Recordem que el fenomen de l'emmudiment de **-r** presenta excepcions: hi ha uns quants mots que es pronuncien amb **r**, tret dels parlars baleàrics. Habitualment, no es produeix emmudiment de la **r** final i, per tant, es pronuncia en els casos següents:

- a) en bona part dels monosíl·labs: *bar*, *car*, *cor*, *far*, *llar*, *llur*, *mar*, *mur*, *or*, *pur*, *per*;
- b) en els adjectius de caràcter culte acabats en **-ar** (*familiar*, *popular*, *regular*, *auxiliar*, *particular*); en **-or** (*herbívor*, *omnívor*, *sonor*), i en **-ur** (*obscur*, *prematur*);
- c) en alguns noms abstractes acabats en **-or** (*amor*, *honor*, *favor*, *sabor*, *valor*, *terror*);
- d) en altres noms, alguns dels quals són manlleus i neologismes (*basar*, *carbur*, *tesor*, *atzar*, *motor*, *licor*).

16. Fes l'elocució de les frases següents, posa entre parèntesis la **r** final dels mots en què s'emmudeix i subratlla-la en els mots en què es manté.

- a) En albirar el far des del mar, els mariners van pensar en la llar familiar i en llurs mullers.
- b) Els miners consideren que és prematur assegurar si, de la mina, en pot sortir or pur de manera regular.
- c) Amb el cor a la mà t'haig de confessar que no tinc prou valor per enfrontar-m'hi: li tinc por, fins i tot terror.

17. Tenint en compte que hi ha paraules acabades amb els sufixos **-ar**, **-er**, **-or**, i **-dor**, completa les paraules **agudes** destacades amb **r** o amb **accent** segons calgui.

- a) mostrar *sereno*
- b) ciutada del món
- c) el *peixate* del mercat
- d) prendre un *consome*
- e) la cendra del *cendre*
- f) pren *ale* abans de pujar
- g) les claus del *clau*

- h) el fossa o cementiri
- i) és un noi *esquerra*
- j) hi ha un *coloma* al campana
- k) un *mocado* de pape
- l) el *caixo* dels retalls
- m) l'*escalfo* del foc
- n) en un *canto* de la sala
- o) la *claro* i la *fosco*
- p) *venedo* de bestia

18. Completa les formes verbals destacades en cursiva de les frases següents amb **r** o amb **accent** segons correspongui.

- a) En *senti* l'esclat de les bombes, tothom se *senti* indefens.
- b) La font deixà de *raja* aquell estiu i ja no *raja* mai més.
- c) L'altre dia *s'ennuega* bevent del porró. Jo també m'hi vaig *ennuega* una vegada.
- d) Li va *estrènye* el coll fins que l'*escanya*. Es va *desploma* i *rodola* escales avall.
- e) L'olla havia de *bulli* mitja hora i només *bulli* deu minuts.